

PONTICE

IUNIE-IULIE 1939

ANUL I

No. 6-7

PONTICE

REVISTĂ LUNARĂ DE ARTĂ ȘI CULTURĂ DOBROGEANĂ

Apare sub patronajul Excelenței Sale

D-LUI N. OTTESCU, REZIDENT REGAL AL ȚINUTULUI MĂRII

MEMBRI FONDATORI :

Alecu Al., Alecu Dan, Belcin Lazăr, Bentoiu I., Cărpinișanu Sever, Cergău Titus, Cialic Eug., Constantinescu-Mircești C. D., Constantinescu Silvia Sandi, Coriolan Gh., Cotovu Sandra, Dimitriu G. L., Dinu Ion, Duma George, Galaction Craioveanu, Arhiereu, Gherghel Al., Gherontie, Episcop al Tomisului și Durostorului, Ionescu P. D., Lăzărescu Traian, Lolu Ion, Micu Ion, Nicolau Th., General, Papahagi P., Petrescu Valerian, Roman Bonifaciu, Rădulescu-Dobrogea N., Rucăreanu Radu, Sălceanu Gr., Sarry N. C., Șteflea Al., Stoicescu D., Tomulescu G., Vulcan Scipio, Vulpe Aurel, Zambaccian K. H.

Inscrisă în registrul de Publicațiuni Periodice al Tribunalului
Constanța Secția I-a, sub No. 14 din 10 Decembrie 1938

Proprietar : AUREL VULPE

Redactor răspunzător : GEORGE DUMA

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : Constanța, Strada Scarlat Vârnav No. 27

Abonamentul anual Lei 300

Pentru Instituții „ 1000

EXEMPLARUL 25 LEI

LUI EMINESCU

.....

*S'aprinzi în bolta vremii astri,
Din sborul tristului tău gând
Văpaie!... Ce-o să-i pese lumii,
Că tu te mistui luminând?*

AL. VLAHUȚĂ

IN CE STĂ FARMECUL LUI EMINESCU?

Pot să se trudească oricît „științificii literaturii“, aplicîndu-și metodele garantat „sigure“ pentru a desluși în ce stă Eminescu, și tot nu vor ajunge la rezultatul pe care cu atîta încredere îl scrutează.

Căci, ca orice mare scriitor, Eminescu este o *taină*.

Dar și tainele își au cheia lor ce și ea nu poate fi desemnată de orice belfer pe orice capăt de hîrtie.

La el această cheie e *graiul lui*.

Pare așa de firesc, așa de ușor; răspunde așa de bine la tot ce avem în inimile noastre înseși, dar nu putem rosti ca dînsul.

Și totuși, fără ca el să-și fi făcut un program pe care să-l execute cu credință față de teorie, el s'a achitat, fără trudă, printr'o zvicnire de instinct, după alîta pregătire.

Pe la Botoșanii noștri se *știe românește*, și de aceea noi rîdem de toți cosmopoliții bucureșteni cari cred că vorbesc și ei ca noi, ba poate chiar că ar fi în stare să ne întreacă. Dar româneasca lui Eminescu nu e numai moldoveneasca de la noi.

Ea vine din atîtea locuri, *răsunet al vieții lui întregi, al vieții lui de cetire și-a vieții lui de rătăcire*.

Fecunda lui vagabondare și prin cărțile, tipărite și manuscrite, cele mai grele de găsit prin locurile unde nu se abate savanta lume subțire, i-au dat marele dar misterios.

Acela de a putea vorbi prin el neamul nostru însuși de totdeauna și de pretutindeni.

N. IORGA

ÎNTOARCERE LA EMINESCU

De câte ori deschid volumul de poeme al lui Eminescu am impresia că mă întorc acasă, după o călătorie lungă. Călătoresc așa de o viață întreagă de-alungul poeziei europene și printre propriile mele versuri. De la Keats la Victor Hugo, până la Anna de Noailles, de la Goethe la Shelley, până la Edgar Poe, la Baudelaire, la Mallarmé, la Valéry, călătoresc zilnic într'un bogat univers poetic, plin de minuni de forme și de gânduri.

Și totuși pe Eminescu nu-l pot uita. Confruntat cu marii mănuitori de liră, Eminescu nu scade, ci crește. L'am înțeles tot mai adânc, pe măsură ce sporia experiența mea poetică. Mă întreb acum: în ce stă puterea poetului nostru? Cum se explică statornicia dragostei pe care i-o păstrez, în ciuda contactului permanent cu atâți mari lirici anglo-saxoni, germani, italieni, francezi?

Gândirea poetică a lui Eminescu am întâlnit-o, fragmentar, la mulți dintre premergătorii sau contemporanii lui. Nostalgia lui, melancolia lui, concepția lui tragică despre viață și lume, toată comoara lui de sensibilitate adâncă și de pătrunzătoare viziuni în infinit, și-au aflat o expresiune asemănătoare de vie la alți mari poeți. Temele fundamentale din poezia lui Eminescu sunt, în sfârșit, temele eterne ale lirismului.

Și totuși Eminescu rămâne nou și tânăr, cu toate analogiile și afinitățile ce-i descopăr. Acest sentiment de noutate și de tinerețe pe care mi-l inspiră, mi se pare mai doveditor pentru calitatea lui poetică decât orice demonstrație. Cineva ar putea încerca să dovedească, înarmat cu argumente savante, că gândirea poetică a lui Eminescu este perfect originală: i s'ar putea răspunde cu alte argumente, tot așa de savante. În cazul cel mai fericit s'ar naște o controversă. Căci fiecare demonstrație poetică

duce obicinuit la o controversă, fără soluție sigură și definitivă.

Eu dispun însă, pentru edificarea mea personală, de un instrument mai perfect de cât orice demonstrație: eu dispun de convingere sentimentală, de intuiție directă. Eminescu îmi vorbește de la suflet la suflet, îmi vorbește cu autoritate absolută, așa cum îmi vorbește Keats sau Baudelaire. Nu numai temele, dar nici conținutul rațional nu mă uimește la Eminescu sau la Baudelaire; ci o putere mai presus de gând, mai presus de simțire, o putere misterioasă ce aparține unei lumi aparte, pe care o simt, de care mă bucur, fără s'o pot explica sau dovedi.

Lumea lui Eminescu este lumea lirismului înalt și adânc. Acolo legile fizice, logice, psihologice își pierd virtutea. Alte legi stăpânesc lumea lirismului poetic și muzical. Sunt legi despotice și simple, relevate sensibilității noastre, dar nedefinite pentru inteligență. Așa se explică în mare măsură că marii lirici, în deosebi Eminescu, rămân intraductibili. Ceeace geniul a construit, iscusința noastră nu poate reconstrui. Iar geniul lui Eminescu și-a adăpostit lumea lui personală într'o clădire românească. Între poezia lui Eminescu și limba românească există afinități așa de strânse, încât a încerca să le desfacem una de alta înseamnă aproape un sacrilegiu. Va veni poate o vreme când neamul nostru se va impune străinilor cu destulă forță pentru ca aceștia să consimtă a ne învăța limba, după cum noi învățăm englezește pentru a citi pe Byron. Atunci va intra cu adevărat Eminescu în circulația europeană. Căci poezia lui mândră și autentică desfide indiscreția laborioasă a traducătorului: mi se pare acesta un semn al adevăratului lirism.

ELENA VĂCĂRESCU

LA STATUIA LUI EMINESCU

Sunt ani, de când te-a 'mbrățișat pământu
Și-adâncul lui ți-a pregătit, în pace,
Un somn în care lumea se preface
În vis ce către stele-'și ia avântu.

O! slânt e visu-adânc în care tace,
Cu-a lui solie tragică, cuvântu ;
Un Tron împărătesc e-atunci mormântu,
Și-abia atuncea, cartea se desface

La fila înțelesurilor toate
Și tu, cum n-ai dorit nimica, poate,
Decât limanul fericit al morții,

Privește : bronzul a învins uitarea
Și vrerea ta, o împlinire sorții :
Vei asculta, mereu, cum plânge marea !...

ALEX. GHERGHEL

UN EROU AL GÂNDIRII

În savanta sa operă **Eroii și Cultul eroilor**, filozoful englez Thomas Carlyle, cercetează variatele forme pe care le îmbracă eroismul în istorie: Eroul ca divinitate, ca profet, ca poet, ca preot, ca om de litere, ca om de stat, ca rege, stabilind următoarele criterii pentru caracterizarea unui erou:

„Eroismul este munca fără nădejde de de răsplată, energia morală, noblețea și demnitatea vieții.

„Eroii sunt oameni de esență superioară, care croesc drumurile pe care merge omenirea de veacuri”.

Conduc de aceste criterii, Carlyle consideră ca eroi ai omenirii pe Mahomet, Dante, Shakespeare, Luther, Rousseau, Buos, Napoleon și Cromwell.

Cine cunoaște opera de artă nemuritoare a lui Eminescu, cu toate expresiunile ei geniale în toate țărîmurile gândirii: Tinerețe, iubire, durere, frumusețea sufletului, frumusețea naturii, scrutarea problemelor celor mai adânci filozofice, cine știe indiferența și ironia cu care Eminescu a privit toate adevămurările false ale gloriei și deșertăciunilor lumești, cine prețuește la adevărata valoare cărarea luminoasă pe care poezia lui Eminescu a deschis-o literilor și limbei românești, nu poate să

nu consimtă, că este o dreptate divină de a așeza pe Eminescu în panteonul celor mai mari eroi ai gândirii neamului românesc.

Eminescu este un erou și tot atât de mare, ca toți acei viteji martiri ai războiului, cari prin jertfe au întins granițele geografice ale țării, căci el cu tăiușul spiritului lui neasemănat de gigantic, a întins granițele spirituale ale gândului românesc până la cele mai mari depărtări ale lumii.

Operele lui Eminescu se citesc astăzi în admirabile traduceri în limbile engleză, franceză, germană și italiană.

Născut și crescut în mijlocul plaiurilor pitorești ale Moldovei și Bucovinei, înainte de a și pregăti mintea la izvoarele culturii universitare, cutreeră și cunoaște ținuturile pline de vrajă ale țărîlor subjugate, călătorește pe jos dealungul Mureșului și nu și află odihna până ce nu descalecă la Blaj, cu dorul fierbinte de a vedea locul de unde a răsărit soarele românismului.

Atunci s-a plămădit în inima lui acea iubire caldă de codrii, de munții, de izvoarele și pământul stânt al țării, atunci a cules cântecele neamului pe prispele înflorite ale satelor, atunci și-a adunat boabele de mărghăritar din tezaurul poeziei populare, pen-

tru a le îmbina în jocuri de icoane și lumini, în limba magică cu care a scris în cartea nemuririi, cântările sale nepieritoare.

Eminescu examinează toate problemele lumii și ale vieții, evoacă în gânduri savante lumea antică, dar cel mai gingaș și delicat sbor al inspirației sale, îl dăruiește poeziei lirice, în cântecele lui de dragoste, în avântările spre luminile abstracte, pe cărările tănuite care-i devăluiau cele trei secrete ale operelor de artă: **Binele, adevărul, frumusețea**. Eminescu a fost un profet și un precursor în lupta de idei pentru întregirea neamului.

Robia și suferințele fraților asupriți l'au durut cu adevărat și din această durere sincer și profund simțită s'a născut nemuritoria lui **Doină**.

Pentru mine ca marinar, opera lui Eminescu m'a atras cu deosebire prin imaginile bogate, coloritul exotic și profunzimea cugetării despre împărăția singuratică a mării.

Toți poeții și romancierii cari au făcut elogiul mării, au fost hipnotizați de puterea magnetică a mării, rămânând visători în calmul nopții or cu lună sau frământați de sbuciumul valurilor învolburate, căutând fiecare să redea în înfățișări cât mai colorate și sguđuitoare, tabloul magnific al acestei fascinante și turburătoare minuni a naturii.

În literatura franceză printre alți celebri poeți și romancieri, trei mari gânditori au avut note personale în exprimarea frumuseților mării: **Baudelaire, Loti și Valéry**. **Baudelaire**, în *L'Homme et la mer* prinde legătura seculară și lupta implacabilă dintre **om și mare**, două puteri din Univers, una relativ microscopică, alta uriașe și profundă, amândouă setoase de măcel și moarte.

În „*Voyage*“ **Baudelaire**, călător pe o navă spre Indii, descrie nostalgia de

părtării, dorința de a fugi, de a se exila în țările cu floră bogată, cu nopți de vis, cu colțuri de paradis.

Pierre Loti cel mai subtil romancier al mării și al marinarilor, iubește marea cu profundă pasiune, căci ea i-a dăruit izvoare nesecate de creațiuni artistice în lungile lui meditațiuni. Pe mare a cunoscut și a zugrăvit pe frumoasa tahitiană **Rarahu**, pe mare a cunoscut sufletele simple, dar tari și brave, ale marinarilor bretoni, pe care le-a trecut la nemurire în **Pêcheurs D'Islande și mon frère Loes**.

Pe mare a contemplat nerărginirea cerului și a mării, pe mare s'a frământat de acel chin metafizic în fața nedeslegatelor probleme ale firii.

Paul Valéry reflexiv, adânc, dar mai constructiv și modern, constată elanul virtual al spiritului omenesc de a fugi pentru a fugi, instinctul febril ce ne gonește veșnic către largul mării. — Pe Valéry îl atrag însă formele de energie ale vieții umane în mediu! marinară, găsește o poezie nouă pe bordul navelor și în mijlocul porturilor, unde pulsează o viață intensă de muncă din zori de zi și până la amurg.

Eminescu caută pe mare frumusețea naturii. El este atras de puterea sa hipnotică, o cântă, privind-o prin prisma contemplativă. Marea în poezia lui Eminescu este o pustietate mișcătoare, pe care singura viață o dau singurătății razele strălucitoare ale lunii.

Stelele scânteietoare, luceafărul, luna și marea sunt icoanele vii pe care Eminescu le îmbină în cântecele lui despre mare.

El nu cântă dinamismul mării, gândirea lui melancolică cântă liniștea și singurătatea mării. Gândul lui sboară după navele și păsările călătoare, cari străbat depărtări mari între pământuri și-l chinuesc două forțe cari se pun în

calea sufletelor ce fug după noroc și idealuri: Valurile, vânturile. Ce profund și delicat închee poezia sa marină cea mai frumoasă. „Dintre sute de Catarge“:

Ne'njeles rămâne gândul
Ce-și străbate cânturile
Sboată veșnic îngânându-l
Valurile, Vânturile.

Intr'una din poeziile sale mult cântată și răspândită, Eminescu a exprimat dorința să aibă locasul de odihnă la țărmul mării. Marea cu „asprul ei cânt“ și „luceferii“ strecurând, scânteoate priviri printre cetini, trebuiau să străjuiască în jurul mormântului său.

Sunt fericit și mândru că mi-a fost dată mie cinstea ca marinar să prezidez o grupare de distinși intelectuali conștenți și să împlinesc în chip simbolic testamentul poetic al lui Eminescu. În ziua de 15 August 1937, am așezat la țărmul mării bustul lui Eminescu, acel bust patinat și înverzit azi de bi-ciuirile valurilor în zilele de sbucium ale mării.

Imi amintesc cu o vie emoțiune de această solemnitate, într'o zi bălută de vânt, cu cerul acoperit de nouri vineși, cu glas de valuri înăbușit de stânci. Corul elevelor unei Școli intona o glăsuire de vis: Mai am un singur dor, iar Majestatea Sa Regele Carol al II-lea, Inaltul Ctitor al Culturii neamului, care onora serbarea, începea cu vântarea cu primele versuri din poezia „La Steaua“:

La steaua care a răsărit
E-o cale atât de lungă

.....

Bronzul lui Eminescu va vorbi generațiilor viitoare amintind că în mijlocul grijilor, resentimentelor și preocupărilor mărunte, sunt armonii de însuflețiri nobile, care se concretizează în omagii de admirație pentru eroii de gândire ai neamului, pentru geniile cari planează peste muritorii din toate vremurile, ca luceferii din înălțimile Cerului.

Vice Amiral I. BĂLĂNESCU

A I Ș É

Și-agonizează 'n unghii curcubeie.
Melodios, alunecă ușor
Ca o lumină slabă pe covor ;
O, dar o stepă 'n flacări coapsa ei e.

Visând cu umbre lungi despre alean,
Gingașa ei făptură de mărgean
Cald murmurată și 'nspicând abea,
Întelenește 'ntr'o mâhnire grea.

Privirile pe ochi i-au ruginit
Ca niște pasări înoptate 'n sbor,
Ca niste cupe cu vin s'au golit
De păcura luminei lor.

Ea simte bine 'n trupu-i de tătară
Un svon ghiaur c'o turbură și-i place ;
Tiptilii sâni, mezine vrăji stângace,
O mint însă că nu e încă primăvară.

DUMITRU OLARIU

EMINESCU ȘI MAREA

Poezia eminesciană e vastă ca marea albastră sau ca cerul senin și nemărginit și tot atât de complexă ca și fenomenele acestor elemente cosmice.

Domeniul ei de întindere se grefează pe un fond de pesimism și de adâncă profuziune a emotivității, a afectivității genialului poet care a fost Mihai Eminescu, deși în totalitatea poeziei sale multivariate, elementele de optimism constituiesc o dovadă tot atât de puternică, spre a se susține teza că lirismul său a fost promovat în cea mai mare parte de acest gen de inspirație.

Istoriografii ca și o parte din criticii contemporani, ne prezintă pe Eminescu ca pe un poet optimist. Domnul profesor Iorga, într'una din conferințele sale, sintetizând romantismul poeziei despre care ne ocupăm, relevază tocmai acest caracter al ei, spunând că poezia eminesciană, care e compusă dintr'o magie fără pereche a cuvântului, gălgaie de optimism.

Profesorul Ibrăileanu, în „Studii literare”, afirmă deasemeni că în poeziile lui Eminescu cu caracter filosofic și social, se întâlnește alături de concluzia lor pesimistă și concepția contrară, a problemei vieții imaginată din punct de vedere optimist.

Atitudinea exclusiv pesimistă, ce-i caracterizează toată lirica filosofică din perioada a doua a evoluției sale poetice, nu e rezultanta unui dur impresionism promovat de asperitățile mediului social român, cu care a avut raporturi de discrepanță, ci ținuta subiectivă a unui pur idealism de natură revoluționară, inspirat în parte de conceptul acelui curent literar al romantismului, a cărui influență germană și fran-

ceză formează fondul de inspirație a unora din poeziile sale.

Este tot atât de adevărat că Eminescu nu a fost un răsfățat al mediului social în care a trăit. Obscurantismul politic, ca și insuficiențele aprehensiuni culturale din vremea aceea, ale unei societăți de structură variată, implicit trebuiau să conducă la ostracizarea poetului care era alcătuit din tășuri și inflexibilități, din acea ținută refractară, care nu înțelegea să facă nici un soi de concesii adversarilor lui de toate genurile. Aparițiunea personalității sale era dar sortită să revoluționeze structura acestei societăți, care a fost supusă unor cercetări atente de critică socială și culturală, în lumina tradiționalismului și a misticismului nostru național.

Cu toate adversitățile de circumstanță, ca și cele de inadaptare la veleitățile unei societăți cu pretenție de cultură și civilizație, a căror sinteză nemuritorul Caragiale a reeditat-o în atâtea exemplare de comic și de ridicol, - cu toată lipsa aceasta de înțelegere dintre om și mediu, dintre geniu și mediocritatea colectivă, Eminescu nu s'a ridicat împotriva acelei stări de lucruri dintr'un imbold personal de luptă sau de revanșă, ci dintr'un motiv temperamental și de antiteză - după cum socotea el - cu ceea ce ofereau generațiile următoare lui 1848, față de cele anterioare ale acestui an.

Critica neînfrânată se datora, prin urmare, rigurozității de concepție asupra cazurilor realităților culturale și sociale din vremea aceea. Exprimarea sau mai bine zis, reliefația acestor vicii intempestive survenite după anul 1848, ca „nerozia u-

nui naționalism de fraze banale” sau „superficialitatea unei limbi nedefinite, etc”, nu puteau să îmbrace de cât liniatura reținută a scepticismului social, ce se transformă uneori într'un exces de idealizare a trecutului și de vehementă apostrofare a prezentului.

Circumscrierea aceasta a vieții românești la atitudinea critică a scepticismului, s'a integrat apoi la interpretarea lumii și a vieții în genere. Lumea și viața au fost cele două entități indivizibile, cele două extreme transcendente, înăuntrul cărora s'a desfășurat toată lirica socială, filosofică și erotică a lui Eminescu.

Incontestabil, însă, că mobilitatea sa spirituală ca și cea poetică, cu adânci resurse de inspirație și de sinteză, după cum vom vedea, s'a inclus involuntar disciplinei romantismului, care nu cuprindea numai elanul sau expansiunea sentimentală, ci și subiectivismul mărturisirii indiscrete, de blam al suferinții, de negație a fericirii ca și a iubirii, pe care o definește, „un lung prilej pentru durere”.

Eminescu nu a fost prin urmare, un statuar al poeziei vesele, cu câmpuri înflorite, cu izvoare limpezi ce surâd în soare, ca :

Acel rege al poeziei, veselul Alexandri
Care râde printre lacrimi, când o cântă pe Dridri.

Nu a fost nici măcar poetul unor zile mai senine, căruia viața să-i fi dăruit din prisosul ei de mulțumire, — dar a fost făuritorul versului muzical, inedit, incomparabil de misterios și plastic ; — a fost poetul cel dintâi care a dat un stil sufletului românesc, — după cum îl caracterizează profesorul Ibrăileanu, — Românul în care s'a făcut fuziunea normală a sufletului dacoroman cu acea cultură a occidentului.

El nu a scris versuri ca să le împrăstie în bătaia vântului, pentru glorie, pentru vanitate, ci a așternut pe hârtie slova evocatoare de o vibrație excesivă, în vederea frumuseții artei, smulsă dintr'un suflet sensibil, a cărui originalitate clasică se rezolva în puterea geniului și a sorgintei de inspirație.

Eminescu și-a prelucrat poezia dintr'un material vast, a cules motivele de inspirație din toate literaturile streine. Dar mai presus de acestea, s'a alimentat din izvorul nesecat al poeziei populare, din viața neamului românesc, cunoscând ca nimeni

altul, toate ținuturile locuite de români, precum și scrierile acestora, ca manuscrisurile cronicarilor, vechilor dieci, autorilor de cărți sfinte. De aceea nu se poate înțelege afirmația unora, că Eminescu în opera sa nu e general uman, atunci când descoperă în intimitatea nației sale sensul oricărei civilizații omenesti.

S'a pretins de către unii critici, că acest mare poet a fost influențat numai de literatura germană și că Schopenhauer a avut cea mai mare înrâurire asupra lui. Alții l-au prezentat ca cel puțin tot atât de dependent de Lenau.

Pe cât e de adevărată această coniectură, pe atât e de fondată și împrejurarea că el nu pleacă numai dela lirica germană, ci și de la cea franceză. Victor Hugo, care a fost un mare scriitor și gânditor, i-a servit de multe ori de model, ca și celalt mare romantic francez, Alfred de Vigny.

Antichitatea și preantichitatea i-au sugerat de asemeni elemente de inspirație. Poemul „Egiptul” e o elaborare ce izvoarăște din această sursă, caracteristică prin exotismul evocării.

Nilul, „cerul d'Egipt, desfăcut în foc și aur” ca și natura înconjurătoare, alcătuiesc elemente de ansamblu, preliminară, în cadrul cărora se evocă orașul Memfis, cu „zidirile-i antice” și mai departe cu „piramidele uriașe”. Sobrietatea descripției se află într'o strânsă concordanță de armonie cu melancolica rechemare a vremurilor apuse ale antichității, în strofa următoare :

Și în templele mărețe, colonade 'n marmuri albe,
Noaptea zeei se preimblă în vestmintele lor dalbe,
Ș'ale preoților cântec sună 'n arde de argint :
Și la vântul din pustie, la răcoarea nopții brună,
Piramidele din creștet aiurind și jalnic sună
Și sălbatec se plâng regii în gigantul mormânt.

Religiunea budhistă, în aceeași măsură i-a influențat cugetarea și meditația, — aceea filosofie pesimistă, a cărei Nirvană înfățișează limanul fericirii, al izbăvirii omului din viața aceasta plină de durere și suferință.

„Impărat și Proletar” cunoscuta poezie cu caracter social, în care dualitatea scepticismului și a revoluționarismului se realizează pe fundamentala constatare a paradoxului vieții, a raporturilor de inechitate dintre plutocrația proeminentă și proletari-

atul servilitar, poate fi considerată ca aparținând prin concepția acestei doctrine.

I s'a făcut o profundă nedreptate de către unii intelectuali, ca să nu le spunem critici, căci criticul trăește într'un raport de intimitate cu opera unui poet și deci nu poate comite erori prea mari în interpretarea ei sau a genezei acesteia, — i s'a adus, zic, o netundată acuzație când s'a socotit că parte din poeziile lui, — câteva cari sunt dintre cele mai prețioase, — au fost pastişate după altele streine, cum ar fi celebrul sonet: „Veneția” care ar corespunde poeziei „Venedig” a lui Cajetano Cerri, sau „La Steaua”, care ar fi o simplă traducere a poeziei „Der Stern” de Gottfried Keller.

Eminescu era prea demn, prea extraordinar poet, ca să recurgă la asemenea proceduri și desigur că numai datorită superficialității de cunoaștere a operei lui, și-a putut cineva imagina acea bizară fantezie, — căci altfel nu s'ar putea explica existența acelor suspiciuni.

Eminescu a fost, poate, unul dintre cei mai conștiincioși poeți, în mânuirea versului — omul de onestitate indelebilă și de mândrie a personalității sale artistice, mai presus de toate atacurile adversarilor, oricât ar fi fost ele de violente și de veninoase.

Da! Eminescu s'a inspirat din multiple și variate izvoare, după cum am spus.

S'a identificat națiunii sale în aspirații, în puterea de a înțelege emoția artistică și a-i da forma adecvată, inedită, genială. A depășit posibilitățile de creație din vremea aceea, căci literatura noastră își trăia atunci copilăria, iar prin el, prin revelatoarea vrajă a poeziilor sale, a trecut deodată la maturitate.

Nelimitându-se la elementele de inspirație autohtonă, nu și-a însușit însă pe cele din literaturile străine, ca să le transpună „grosso modo” în poeziile sale, fără acea înfățișare nouă, superlativă prin conținut ca și prin originalitatea formei. De la raportul de stimulare, până la celalt al creației nouă, desăvârșite, e o distanță mare pe scara valorilor, încât modelul de inspirație nici când nu poate fi recunoscut în materialitatea aceleiași marmure, care acum înfățișează linie sculpturală, concepție, euritmie. Statuarul cel nou a inovat, a tran-

sformat, a completat, iar marmura brută a devenit operă de artă.

Aceeași nedreptă judecată i-a mistificat chiar și statul lui personal. E încă notorie și acum opiniunea acelor cari cred că Eminescu nu ar fi avut nici un rost definitiv în viață; că a fost când hamal, când suffleur ambulant de teatru, când umil funcționar, și drept concluzie a tuturor acestor attribute, prezentat ca un vulgar proletar, de factură paradoxală.

E poate cea mai vinovată injustiție ce se face, când se înfățișează istoricește un asemenea Eminescu, care e apocrif și de concepție vulgară.

El trebuie să fie prezentat ceea ce a fost: figura olimpiacă, clasică, inteligența scripitoare, cu vastul ansamblu de vederi, care a pătruns și a sintetizat o întregă epocă.

Nu a fost un proletar, chiar în accepțiunea cea mai largă a cuvântului. Nu putea fi, căci de la nevoile materiale, inerente unor împrejurări, și până la starea de permanentă vulgaritate a lipsurilor, e o distanță destul de mare, mai ales dacă se are în vedere că părinții lui erau oameni înstăriți, cu dragoste de copii, pe cari i-au dat să învețe în universități streine, cum a fost Șerban Eminescu care a studiat medicina la Viena și Erlangen în Bavaria, sau Iorgu care a învățat în Rusia, Ilie care a studiat de asemeni medicina la București, Nicu care și-a luat dreptul la Sibiu, și în fine, al cincilea copil, Matei, care a fost ofițer în armată.

Istoria cunoaște de altfel, asemenea denaturări de fapte, cari nu sunt explicabile de cât prin acea nevoie a imaginațiunii populare, de a revărsa proiecțiunea ei de mit asupra personalității unor oameni mari. Aceste profilări istorice, sunt deci învăluite ca într'o pânză de paianjen — mai puțin consistente și tot atât de verosimile — suficient de satisfăcătoare însă, ca motiv de apoteozare națională.

Fire timidă, discretă, refractară societății, era firesc ca în mai toată opera sa poetică, să subziste acele elemente de concepție, cari se armonizau mai bine cu natura sa temperamentală. Așa se explică complectă negare a oricăror merite societății lui contemporane și ilustrarea cu elegii a trecutului îndepărtat. Sau atunci când natura îl inspiră, nu-l impresionează de cât elementele ei active și de mișcare, pentru

transpunerea stărilor lui sufletești, concepând realitatea mai mult ca un prilej de relaxare a senzațiilor emotive.

Poeziile: „Ce stă vântul”, „Doina”, „Revedere”, apoi „Ce te legeni codrului”, care e atât de plastică în relieful sumbrului pesimism, cuprind toate aceași natură instabilă, incontinentă, cu contururi elegiace, ca și structura lui interioară.

Se întâlnesc totuși, unele poezii în care Eminescu evocă alături de sentimentul iubirii, și pe acela al naturii care se integrează pe un fond de optimism, cum sunt poeziile: „Pevestea codrului”, „Lacul”, „Dorința”. Acestea constituiesc o excepție, datorită sensibilității sale erotice din tinerețe, când au fost scrise, – sensibilitate care a stimulat și a atras după sine elementul liric-descriptiv al naturii.

În „Călin”, poetul zugrăvește natura cu o admirabilă putere de descriere a pădurii și a vietuitoarelor din ea, – intuiție sugestivă ce se desprinde dela citirea primelor versuri chiar, de o muzicalitate neîntrecută:

De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Ș'auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.

iar în „Scrisoarea I-a”, nota pesimistă de tristețe, cu privire la viața noastră, se definește și în sistemul de explicare cosmogonică a Universului, pe care de altfel l-a împrumutat din filosofia indiană, din cunoscutele imnuri „Rig-Veda”:

La 'nceput, pe când ființa nu era, nici neîntâlnită,
Pe când totul era lipsă de viață și voință,
Când nu s'ascundea nimica, deși tot era ascuns...
Când pătruns de sine însuș odihnea cel nepătruns,

Și în sine împăcată stăpâna eterna pace!...
Dar deodată un punct se mișcă... cel întâiu și singur,

[Iată-l,
Cum din chaos face mămă, iară el devine Tatăl...]

Am spus că pe Eminescu l-au impresionat mai mult, subiectele în devenire, dinamice, nestatornice. Se cuvine să facem reflecția, că poate de aceea în poeziile sale e atât de puțin „munte”, iar „codrul cu isoarele” se întâlnesc pretutindeni.

Nu vom exagera, dacă vom afirma că marea constituie elementul cosmogonic singular, care reprezintă exteriorizarea sentimentelor lui sumbre, sceptice și pline de melancolie. În mai toate poeziile, a căror

varie temă evocă tangențial marea, fie ca peisagiu de culoare, de armonie, fie ca termen de comparație, această uimitoare forță a naturii este definită ca un simbol de sbucium și de tristețe, și numai în câteva din ele, – două, trei – ideea e optimistă.

Eminescu de altfel, a avut aceeași concepție asupra mării ca toți romanticii, căci de fapt ei cei dintâi au introdus-o în literatură ca subiect de poezie.

Se știe că înainte chiar de aparițiunea acelei școli a romantismului, marea nu a fost absentă din literatura franceză. Poemele arturiene din sec. XIII, al căror personaj central era regele Arthur al bretonilor insulari din sec. VI, nu o ignorează, ca și romanul „Tristan și Yseult de Thomas de Bretagne, care e construit pe drama amorului, a mării și a morții, – tripla temă a lui Chateaubriand și a tuturor romanticilor.

Roma cea veche, cu naturalismul ei păgân, nu a îndrăgit marea. Larii și Penații, acele divinități panteiste, circumscriseră viața latinului în jurul căminului, în jurul domeniului rustic, patriarhal, fără a-i oferi posibilități de destindere în afară. Horațiu iubea proprietatea lui rurală din Ustrica, mai mult de cât acel „*Pontus dissociabilis*” – marea care desparte, – sau Virgiliu, care prefera zeilor marini ai Adriaticii, divinitățile câmpenești ale binecuvântatei Toscana...

Fortunatus et ille deos qui novit agrestes...

spunea el, adică:

Fericit și acela care cunoaște zii câmpenești...

Concepția romantismului asupra mării, – spune Charles le Goffic în antologia sa „*Les poètes de la mer*” s'a impus tuturor contemporanilor, chiar și unui Renan, atât de puțin romantic în unele privinți, care o definea:

„Eu sunt născut pe țărmul unei mări posomorâte înconjurată de stânci, bătută totdeauna de furtuni. Aici, abia dacă se cunoaște soarele, etc...”

Baudelaire, care nu s'a născut ca Renan în Bretania, țara celor două mări: Atlanticul și Marea Măneșii, despre care Strabon spunea că ținutul acesta, astfel orânduit, trebuie a fi socotit printre probele

existenții lui Dumnezeu, — Baudelaire vor-
bia astfel despre mare :

Omule liber, totdeauna tu vei iubi marea...
Voi, amândoi, sunteți tăcuți și posomorâți...
...Voi iubiți măcelul și moartea...

Loti care a trăit pe mare, comunica cu
melancolie prima impresie căpătată : „O
tristețe fără nume, o impresie de singură-
tate pustie, de părăsire de exil“...

Victor Hugo o descria :

O flots, que vous savez de lugubres histoires,
Flots profonds redoutés des mères à genoux.
Vous vous les racontez en montant les marées
Et c'est ce qui vous fait ces voix désespérées
Que vous avez le soir quand vous venez vers nous.

Concepția eminesciană nu se deosebește
de acestea, nici ca colorit de evocare, nici
ca mod de interpretare. Sonetul „Adâncă
Mare“ e o eloquentă ilustrare a subiecti-
vismului poetului, care încearcă să dea o
definițiune mării :

Adâncă mare subt a lunii față,
Inseninată de-a ei blondă rază,
O lume'ntreagă fundul ei visează,
Și stele poartă pe oglinda-i creață.

Dar mâini—ea falnică, cumplit, turbează
Și mișcă lumea ei, neagră, măreață
Pe-ale ei mii și mii de nalte brațe,
Ducând peire—țări înmormântează.

Azi un deluviu, mâne-o murmuire,
O armonie care capăt n'are
Astfel e-a ei întuneca'ă fire.

Astfel e sufletu'n antica mare,
Ce-i pasă ce simțiri o să ne'nspire
Indiferentă, solitară,—mare !

Scepticismul ce caracterizează întreaga
poezie, înfățișează marca așa precum au
descriș-o toți romanticii amintiți : tumul-
toasă, cu vieți omenesti îngropate subt tă-
lăzuirea ei, posomorâtă și indiferentă.

Marea e elementul sugestiv ce preocupă
adeseori pe Eminescu, fie ca evocare în
sine, fie ca imagine de peisagiu, fie ca ter-
men de comparație.

„Când privești oglinda mării“, e o poe-
zie în care nu știm ce să admirăm mai
mult, evocarea subtilă a mării „amară și
pustie“, sau coloritul plastic și alert al
naturii, în strofa următoare :

Când privești oglinda mării
Vezi în ea
Țărături verzi și cerul sării,
Nori și stea :
Unda'n plesnetul ei geme
Și Eol
Sufală'n papura ce freme
Barcarol.

Apoi tot peisagiu vom întâlni în „O!
vin pe mare“, în versurile :

O ! vin pe mare ce-o cuprinde
Un cer înalt de stele plin...

ca și în „Scrisoarea I-a“, unde luna plu-
tește „pe mișcătoarea mărilor singurătate“.

Marea ca noțiune de comparație e iarăși
frequent utilizată de Eminescu. Sufletul iu-
bitei e ca „marea de mâhnire și venin“,
sau ochii ei sunt „adânci ca marea“. În
„Stele'n cer“, pe cât de pitoresc și de sa-
vant e redată comparația, pe atât de nos-
talgic e sentimentul ce ni se sugerează :

După un semn Niște cetăți
Clătind catargele, Plutind pe mările
Tremură largele Și mișcătoarele
Vase de lemn : Pustietăți.

Din această succintă expunere, triptica
reprezentare a mării rezultă cu suficiență.
Nu e în intențiunea mea de a enumera
aici toate poeziile în care se amintește des-
pre mare. Pentru a înlătura însă bănuiala
acelora cari cred că Eminescu a recurs la
această noțiune poetică numai din consi-
derente tehnice de construire a versului,
voi afirma că o bună parte din poeziile
sale stau marture să le desmintă incertitu-
dina.

Mărturisirea de obsesiune constantă a
mării o face Eminescu în „Floare albas-
tră“, în care iubita, geloasă de preocupă-
rile lui, îi spune :

În zadar râuri în soare
Grămădești'n a ta gândire
Și câmpiile Asire
Și întunecata mare ;
Piramidele'nvechite
Urcă'n cer vârful lor mare —
Nu căta în depărtare
Fericirea ta, iubite !

.....
Hai în codrul cu verdeață.

Cercetându-se cu deamănuntul poeziile

sale, se găsesc unele din ele, cum sunt „La fereastra din spre mare” și „Lida”, care cuprind ca concepție romantică, desfășurarea unui episod, unei acțiuni erotice, marea furând „chipul bălai al copilei cea de crai”, sau zugrăvind Lidei în „adâncul ei un ideal” ca după un an să plece „într’o luntre, pe valul vagabond ca un pescar”.

„Când marea”... e iarăși o altă poezie interesantă prin concepția și dramatismul ei :

Când marea turbează de valuri împinsă
Și-și scutură coama de spume și vânt,
Când nori alung’ziua din lumea cea plânsă.
Când tunete sunt,

Atunci printre nouri, prin vânt și prin unde
O rază de aur se toarce ușor
Și’n fundul sălbatic al mării pătrunde
Prin vânt și prin nor.

Ce caută raza din ceruri venită
Din galbena stea ce-aleargă prin cer,
Ce caută’n mare, în noaptea-i cernită
Und’razele pier ?

În fundul cel umed al mării turbate
În lumea-i noptoașă, în sânu-i de-aur
Lucește o stea în piatră schimbată
În mărgăritar.

E-amantul, a stelei ce palidă trece
Ș’aruncă prin nori a ei rază de nea
E-amantul căzut dintre stele, ce rece
În marea murea.

În „Doina”, „Moldova”, „Scrisoarca III”, marea intervine ca element istoric, geografic, de graniță a Moldovei ce se întindea, ca și azi, între Carpați, Nistru și Marea Neagră :

Din Hotin și pân’la Mare
Vin Muscalii de-a călare,
Dela Mare la Hotin
Mereu calea ne-o așin.

sau :

Astfel ieșeau tot rânduri venind de sub verzi
ramuri
Copii, ciobani de turme, moșnegi, păstori de
neamuri.

Și au întins moșia spre răsărit și-amiaz
Pân ’unde marea sfarmă de țarm al el talaz.

și tot așa :

Rămâneți în umbră sfântă, Basarabi și voi Mușatini,

Descălicători de țară, dătători de legi și datini,
Ce cu plugul și cu spada ați întins moșia voastră
Dela munte pân’la mare și la Dunărea albastră.

Toată acțiunea din acea splendidă poezie „Lucașfărul”, e grefată pe mare. Eroina e fata „din rude mari împărătești”, iar amantul - Lucașfărul - născut din dualitatea mării și a cerului. Nu se pot imagina versuri mai frumoase ca acestea :

- „Din sfera mea venii cu greu
Ca să-ți urmez chemarea
Iar cerul este tatăl meu
Și mumă-mea e marea.

Ca în cămara ta să vin,
Să te privesc de-aproape,
Am coborât cu-al meu senin
Și m’am născut din ape.

O vin ! odorul meu nespus,
Și lumea ta o lasă,
Eu sunt Lucașfărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă.

Colo’n palate de mărgean
Te-oiu duce veacuri multe,
Și toată lumea ’n ocean
De tine o s’asculte“.

În afară de predilecția sa temperamentală, cred că Eminescu a iubit marea cu valorile tumultuoase și pentru o altă rațiune.

Oricât de armonioasă și de infinită s’ar înfățișa privirii întinderea calmă și nemăsurată a apelor albastre ce se pierd subțire orizontului, de o gândoare mai impresionantă pare a fi involburarea acestei mase fluide, care își svârle talazurile în sus, sau și le izbește cu furie de stânci, - marea,

Care din văi adânci
Se’nalță la maluri, —
S’ar atârna de stânci, —
Și murmură ’nt’una
Când spumegând recad..

Există așa dar, o distincție de valoare între răsăritul și calmul ei, între mișcare și neclintire, între forță și echilibru. Prestigiul forței, se înțelege, depășește pe acela al inerției. De aceea, poate, pe Eminescu ca și pe toți romanticii, i-a impresionat marea în această ipostază.

În acest punct de tangență se află, de altfel, procesul de concepție care desparte pe scriitorii romantici de cei moderniști.

Pentru contemporani, marea nu mai e aceea „Thalassa“ indomptabilă și desesperantă, posomorâtă și băntuită totdeauna de furtuni, ci marea care invită la voiaj, marea lui Allain Gerbault, ce s'a încumetat a o străbate în nouăzeci de zile, cu barca lui insidioasă, fără a atrage asupra sa mânia zeilor, care s'a abătut acum treizeci de secole asupra lui Ulyse, — nefericitul erou al Troei.

Marea impresionează astăzi pe un Claude Farrère prin sentimentalitatea ce i-o inspiră pasiunea largului, ca și prin varietatea succesivă a culorilor, asociate apusurilor însângerate, ce se profilează în depărtări cu chemări vagi de panteism și de erotism păgân.

Marea i-a sugerat lui Paul Valéry pagini de meditație savantă, pline de naturalism mistic, inedit și abstract.

Marea eternă, marea cu rostogoliri de lumini în undele ei scânteietoare, i-a sugerat lui Eminescu un cortegiu întreg de reflecțiuni cu privire la realitatea contingentă a vieții pământești, deschizând un orizont larg de interpretare a zădărniciilor și absurdității acesteia, peste ale cărei — tot una — virtuți sau păcate, se așterne: „uitarea”

Oricâte stele ard în înălțime,
Oricâte unde-aruncă'n față marea
Cu-a lor lumină și cu scânteierea
Ce-or fi'nsemnând, ce vor—nu știe nime.

Deci cum voiești, tu poți urma cărarea,
Fii bun și mare, ori pătat de crimă —
Acelaș praf, aceeași adâncime,
Iar moștenirea ta ș'a tot: Uitarea!

.....

Acceași analiză a sufletului omenesc în căutarea norocului sau a idealurilor l-a preocupat, în lumina unei constatări resemnate, reținute, cu analogia pe care i-a oferit marea, peste ale cărei elemente de hazard stăruie totdeauna semnul de întrebare al necunoscutului:

Dintre sute de catarge
Care lasă malurile,
Câte oare le vor sparge
Vânturile, valurile?

Dintre paseri călătoare
Ce străbat pământurile
Câte-o să le 'nece oare
Valurile, vânturile?
De-i goni fie norocul,
Fie idealurile,
Te urmează în tot locul
Vânturile, valurile?
Ne'nțeles remâne gândul
Ce-ți străbate cânturile:
Sboară vecinic, îngânându-l
Valurile, vânturile!

Pe Eminescu nu numai l-a inspirat, dar marea l-a și obsedat într'atât, încât în „Mai am un singur dor“, și-a exprimat dorința de a fi îngropat în apropierea ei:

În liniștea sării
Să mă'ngropați, pe când
Trec stoluri sburând
Pe marginea mării.

Vor arde'n preajma mea
Luminile'n dealuri,
Izbind s'or frământa
Eternele valuri

— dorința care s'a menținut în toate cele patru variante ale acestei poezii.

Un fapt asupra căruia curiozitatea noastră va insista, este acela dacă Eminescu a cunoscut marea românească, dacă a călătorit pe aici sau a evocat-o din proprie imaginație. Este adevărat că în această privință, nu se află nicăeri, nicio dată. Deși se cunosc multe lucruri din viața sa, au rămas totuși câțiva ani obscuri, asupra căroră biografii și istoriografii nu știu a spune nimic.

Pentru noi problema nu are prea multă importanță: a văzut sau nu a văzut marea românească, a fost sau nu a fost pe aceste meleaguri dobrogene bătute de vânturi și de soare, Eminescu e al nostru, al națiunii întregi și nimeni nu poate să-i conteste dreptul de a poposi aici, în vecinătatea largului, de unde, în nopți involburate și „pline de luceferi“, va asculta simfonia valurilor, ritmul neobosit al „eternei întoarceri“.

VALERIAN PETRESCU

ACTUALITATEA A LUI EMINESCU

În epocile de mari frământări, când popoarele trăiesc momentele decisive ale evoluției lor istorice, trebuiesc căutate linii mari de conduită. Acestea nu pot fi găsite decât în valorile permanente ale trecutului lor cultural.

Marii scriitori sunt sinteze vii ale aspirațiilor și concepțiilor popoarelor.

Fiecare popor își are un scriitor, care exprimă în modul cel mai complex, mentalitatea și specificul național respectiv.

Între scriitor în înțelesul adevărat al cuvântului, și națiune, există o interpenetrație completă.

Shakespeare reprezintă națiunea engleză și în același timp Anglia trăiește prin el.

Tolstoi reprezintă sufletul rus, tendințele sale. Opera sa trăiește, cu toate că marea națiune vecină a cunoscut prefacerile sociale cele mai profunde și a înlocuit, în interval de o generație, idealurile și valorile respective.

Pentru noi, Români, Eminescu este spiritul reprezentativ prin care poporul nostru își face intrarea în istoria literaturii universale.

Eminescu a fost studiat de estetul pur Maiorescu, socialistul Gherea, analistul neîntrecut Ibrăileanu; viața sa a fost scrutată de biografi.

Eu îmi propun să mă ocup numai de actualitatea ideilor lui Eminescu în domeniul economic și social.

ACTUALITATEA ECONOMICĂ

Într-o lucrare m'am ocupat de *Eminescu economist*. Multe probleme actuale le regăsim discutate de genialul poet. S'a spus că geniul este o anticipație. Prin previziunile sale

Eminescu a pătruns sensul profund al realităților naționale. Un popor trăiește într'un cadru geografic, care este invariabil în decursul istoriei și are o anumită specificitate biologică ce se menține constantă. Circumstanțele variază din moment în moment. Misiunea spiritelor alese este de a da indicații asupra modului de a face față împrejurărilor deosebite care se succed în timp.

Citez un fragment din cugetarea economică a lui Eminescu, spre a arăta că ideile exprimate de el, își păstrează întreaga lor valoare în ziua de azi.

„Calitățile morale ale unui popor atârnă — abstrăgând de climă și de rasă, dela starea sa economică. Blandețea caracteristică a poporului românesc dovedește că în trecut el a trăit economicște mulțumit, c'a avut ce i trebuia. Deci condiția civilizației statului este civilizația economică. Prin atârnarea noastră economică am ajuns ca toate guvernele, spună ele ce-or pofti, să atârne mai mult ori mai puțin de înăuriri străine.

În veacul nostru lucrurile iau o formă foarte amenințătoare, pentru cel economicște slab, pentru cel necult, când concurența e pe deplin liberă. Ne aducem exemplul nostru, dar pânzarii din Silezia, ba chiar băiașii din Bohemia, care au găurit pământul mult mai adânc decât toți băiașii altor munți, fără ca munca lor să poată concura cu toată greutatea ei, cu munca lesnicioasă a altora, sunt o dovadă demnă de plâns pentru tristețile împrejurări ce se nasc, când i se ia unei populații piața, pe care are să-și desfacă munca prin absoluta libertate de schimb între produsele omenești.

O serioasă reorganizare socială și apărarea meseriilor de concurența articolelor gata,

importate din străinătate, așa dară măsuri interne, combinate cu alte vederi de politică economică, decât cele ale absolutului liber schimb, care au domnit până acum, ar fi poate în stare de a ocupa brațele și inteligențele celei mai noi imigrațiuni cu lucrare mai folositoare și mai spornică decât preocuparea spiritului, care în ultima linie nu se poate face decât în detrimentul sănătății și a bunei stări a celei mai importante părți a poporului românesc, a țaranului.

Chestiunea de căpetenie pentru istoria și continuitatea de dezvoltare a acestei țări este ca elementul românesc să rămână cel determinant, ca el să dea tiparul acestei forme de stat, ca limba lui, înclinațiile lui oneste și generoase, bunul simț, cu un cuvânt geniul lui, să rămână și pe viitor norma de dezvoltare a țării și să pătrundă pururea această dezvoltare. *Voim statul național, nu statul cosmopolit, nu America dunăreană. Voim ca stejarul stejari să producă, nu meri pădureți*".

Ridicarea țării o vede Eminescu în organizarea economiei naționale pe baza rentabilității muncii.

În „Paralele Economice“ citim următoarele :

„Adevărat. Franțuzul nu i mai cu cap de cât noi... dar mai este un cusur la mijloc, care ne împiedică sau ar fi trebuit să ne împiedice.

Franțuzul ia o bucată de metal, în preț de 50 de parale și-și face din ea un ceasornic, pe care și-l vinde cu doi napoleoni ; d-ta îi vinzi ocaua de lână cu un franc și el și o trimite înapoi sub forma de postav și-ți ia pe aceeaș oca 20 franci ; — franțuzul ia paie de orez, care nu-l țin nimica și-ți impletește din ele o pălărie, pe care nevasta d-tale dă 3—4 napoleoni.

Nu i mai cu cap, fiindcă mintea nu se mănâncă cu lingura, ci o moștenește omul dela tată și dela mamă, încât un mocan poate fi tot atât de isteț și deschis la cap ca și un ceasornicar din Paris, numai vorba e că mocanul n'a deprins meșteșugul, și deaceea câștigă într'un an atât cât câștigă meșterul din străinătate într'o zi.

De aceea meșterul din Paris are de unde plăti camere, universități, teatre, biblioteci, ba chiar brânză de iepure, de ar avea poftă de dânsa, poate s'o aibă. Dar noi, popor de țărani, nu le putem toate acestea decât cu încetul, și unde franțuzul e cu dare de mă-

nă, noi trebuie să legăm paraua cu trei noduri, pentru că ceeace un popor agricol nu are niciodată, sunt banii.

Căci ce se întâmplă într'adevăr ?

Ai vândut ocaua de lână cu un franc, pe care il ai în mână și poți da iar, dar ea când și-a venit înapoi, te ține, nu unul, ci douăzeci de franci. Cu ce împlinești cusurul de'a unul până la douăzeci, de unde mai iei încă nouăsprezece ? Neapărat că din alte produse și nu din lână, deci din lână. Dar grâul se produce cu osteneală multă și spor puțin. Spre a produce un fir de grâu îți trebuie o vară întreagă și atunci încă atârână dela ploaie și dela vânt, de se va face sau nu, pe când meșterul străin a lucrat ocaua de lână și i-a dat o valoare înzecită în câteva ceasuri. De acolo vine, că țaranul trebuie să muncească o vară, pentru a plăti un obiect de lux, comandat în străinătate.

O nație care produce grâu, poate trăi foarte bine, nu zicem ba, dar niciodată nu va putea să-și îngăduie luxul națiilor industriale înaintate.

Neapărat că nu trebuie să rămânem popor agricol, ci trebuie să devenim și noi o nație industrială, măcar pentru trebuințele noastre“.

Astăzi avem în țară institute de științe economice de toate gradele, oficii de îndrumare și servicii statistice, totuși studiul realităților nu a schimbat cu nimic valoarea acestor considerațiuni.

Dacă ar fi să găsim un cadru doctrinar teoriei economice a lui Eminescu, trebuie să căutăm elementele necesare în pregătirea sa intelectuală.

Eminescu a studiat în Germania, care la acea epocă era dominată în materie politică de idealul unității naționale și în materie economică de teoriile expuse de Fr. List în opera sa „Sistemul național de economie politică“.

Ideia centrală a sistemului listian e noțiunea de forță productivă.

Spre deosebire de Adam Smith, care susținea diviziunea internațională a muncii, după List popoarele trebuie să-și dezvolte întregul lor potențial, totalitatea forțelor productive de care dispun.

Aceste concepții au fost însușite de Eminescu în cursul studiilor făcute la Berlin. Astfel ne apare clar sensul ultimelor două fraze din articolul „Paralele economice“.

Nu voiu insista prea mult asupra doctri-

nelor economice ale lui Eminescu, ci voiu căuta să expun unele vederi politice și sociale ale sale.

ACTUALITATEA POLITICEI EXTERNE

Continuăm pe alt tărâm cu actualitatea lui Eminescu.

În anul 1876 țara noastră se găsea la o răspântie a istoriei naționale. Turcia și Rusia se pregăteau pentru suprema înfruntare, Anglia voia să arbitreze. Atunci ca și astăzi tratative diplomatice dificile și pregătiri militare erau la ordinea zilei.

Într'un articol intitulat „Turcii și diplomația europeană” putem găsi unele analogii cu situația de azi. Dinamismul unora întâlnește astăzi dialectica altora, în 1876 refuzul Turciei de a elibera popoarele creștine, nu reușise să creeze forța necesară care să elibereze Europa de dominația Otomană. Dar să redau cuvintele lui Eminescu:

„Diplomația cu mersul de culbec și cu extrema finețe a mijloacilor ei, urmează a coase la actele ei note și instrucțiuni scrise pe hârtie velină, povestea cântecului „pe de laturi cu bănături, la mijloc pară de foc”. Dar în fața tuturor acestor propuneri și propuneri redactate desigur într'un ireproșabil stil franțuzesc, Poarta opune cea strictă tăcere a dervișilor dela Mecca, iar Abdul-Kerim răspunde cu buzele tunurilor și cu arderea satelor din Serbia. În fine, fiindcă ținuta Angliei ni se pare cea mai hotărâtă toare în aceste împrejurări, vom spune că John Bull s'a lansat deja la meetinguri de inimă albastră, în care până și Gladstone și Bright, șefii partidului liberal, vor încerca să verse lacrimi platonice asupra cruzimilor comise în Bulgaria. Toți promit cu religiozitate publicului că vor face impresia nemuritorului Sir John, admirabilul Sir John Falstaff, cum îl descrie Shakespeare divinul, Sir John care de o mulțime de ani nu și a mai văzut genunchii de gros și gras ce este și care a câștigat aceste invidiabile dimensiuni numai din cauza sentimentalității sale. Ah! Enrichet dragă, strigă Sir John, când eram tânăr, eram atât de subțirel, că m'ai fi putut trece prin inelul unui membru dela primărie — dar ce să le faci grijiilor și necazurilor, ardă le focul! ele umflă pe om. Aceste griji și necazuri, al căror interpret în Constantinopol este Sir Henry Elliot, se traduc în

binevoitoare consilii, de a înceta cu bătăliile atât împotriva Muntenegrului și Serbiei, cât și împotriva insurgenților. În același sens vorbesc reprezentanții celor trei împărății de la Miază noapte și ambasadorii Italiei și Franței. Dar ce să i faci — dacă Turcul nu vrea să înțeleagă!”

Desigur astăzi poziția Angliei este deosebită, dar mentalitatea engleză a rămas aceeași. Turcul și a schimbat mentalitatea. Pe scena europeană astăzi fac alții pe „turcii” de odinioară.

Asistăm la formarea de blocuri europene care grupează state cu interese și ideologii deosebite. La frontierele noastre zângănesc armele. Mulți recomandă soluția neutralității sau cred în garanții. E bine să arătăm ce a crezut în această privință poetul care a sintetizat rostul nostru în aceste locuri prin formula: „Eu îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul”.

„Ori care ar fi cauzele, ce-au făcut pe puteri a nu garanta până 'acuma în mod precis neutralitatea teritoriului român, fie slăbiciune, fie rea voință, fie în fine „reservațiile” mentale ale diferitelor cabinete, nouă ni se pare că ele nu mai prezintă nici un interes pentru noi. Căci dacă se va face ceva în favorul nostru, desigur că nu ochii noștri frumoși vor fi cauza unui asemenea eveniment; iar dacă se va face ceva în defavorul nostru, vom apăra cum vom putea ceea ce avem”. (pag. 179 „Scrieri politice și literare”, vol. I.)

Publiciștii noștri se ocupă prea puțin de sensul evoluției popoarelor vecine. E destul să amintim că în timpul războiului mondial savanții noștri discutau dacă există sau nu o națiune ucrainiană. De douăzeci de ani, în imperiul vecin cu care avem o frontieră comună de aproape 600 km, se întâmplă prefaceri mari, pe care noi le ignorăm în mod voit, și totuși ele există și se integrează în istoria sa națională.

Eminescu n'a putut lăsa deoparte din sfera preocupărilor sale tendințele Rusiei. Mă voiu mărgini în a reda un pasagiu din studiul intitulat „Idealul istoric al Rusiei”.

„Netăgăduit că istoria Rusiei, studiată în legătura ei de cauze și efecte, ne va arăta un fel de unitate de dezvoltare, precum n'o întâlnim la un alt popor. La popoarele mari ale Europei, observăm mai cu seamă un fel de slăbitoare lupte interne; oricât de însemnate ar fi succesele lor în afară, înăuntrul

reapare după încheierea ori-cărei păci, să-mănța vecin c vie a desbinării; în afară de aceea statele europene, de câte ori sunt bătute, își mută oarecum curentul lor istoric, văd lucrurile cu alți ochi de cum le văzuse mai înainte. N'are cineva decât să privească la Franța de astăzi, pentru a constata că ea, în politica ei în afară, nu mai este Franța lui Napoleon al III lea. Tot astfel prin războiul dela 1866 painjinișul istoric de planuri al Cărei de Austria a suferit o rup-tură atât de mare, încât nici nu mai seamănă cu dispoziția de mai 'nainte a firelor diplomatice și războinice. *Cu'n cuvânt statele Europei lucrează în mod casuistic, se schimbă în afară cu orice schimbare din lăuntru, n'au acea fixitate energetică pe care o manifestează Rusia. Această din urmă putere este poate unica, care bătând s'a lășit, bătută n'a pierdut nimic, sau aproape nimic, căci înlăuntru ei toate s'au făcut pe încetul, fără niciun fel de săritură; nicio bătălie pierdută n'a făcut-o să piardă țin-tă fixată înaintea; de-o mie de ani încă ea nu vede cu alți ochi decât cu aceiași pe care-i avea la întemeierea uriașei sale puteri.*

ACTUALITĂȚI SOCIALE.

Ocupându mă de actualitatea lui Eminescu, nu pot omite preocupările sale sociale. E pentru mine care mi a fost dat să întemeiez Ministerul Muncii o deosebită satisfac-ție a constata că problema socială nu-i era străină. El nu exprimă numai sentimentul de milă pentru cei care suferă din cauza inegalității raporturilor sociale. Nu e numai inima care vibrează pentru suferințele semenilor săi, ci o minte clar văzătoare, pentru care este evidentă primejdia degenerării capitalului biologic al națiunii. Articolul intitulat „Repausul de Duminică” publicat în Vol. „Scrieri politice și literare”, pag. 235-237 :

„Când lași toate celea în seama libertății și prin urmare a egoismului omenesc, nu va fi bine. De multe ori în Anglia s'a desbătut întrebarea, dacă n'ar fi bine să se lucreze Duminică, și se găsise economiști care să calculeze, ce pierderi însemnate are industrialul englez prin ținerea sărbătorilor. O fericire, că biserica e acolo destul de puternică, pentru a rezista unor asemenea tentative împotriva săracului, asigurându i și acestuia partea sa de odihnă și bucurie într'o lume.

pe care scriptura o numește cu drept cuvânt „Valea plângerilor”. La noi, în țara absolutei libertăți, este însă cu putință, ca lucrătorul să nu se bucure nici de Duminică, nici de sărbătoare, să nu se bucure nici de răgazul, pe care scriptura îl asigură până și anima-lelor?

Mania de a trata pe om ca simplă mașină, ca uneltă pentru producere, este întâiu tot ce poate fi mai neomenos; al doilea dezastruoasă prin urmările ei. Căci vita de muncă se cruță la boală, i se măsoară pu-terile, nu se încarcă peste măsură, pierderea ei e egală cu cumpărarea unei alteia, încât interesul bine înțeles al proprietarului, este cruțarea. La om lucrul se schimbă. Poate să se stingă în bunăvoie, se va găsi totdea-una altul la loc, căci nevoia e o dascăliță amară, care primește orice condiții. In alte țări sunt societăți pentru apărarea animalelor, de sine înțelegându se că religia și organizarea socială îi asigurază omului zilele sale de odihnă; la noi însă nu va fi minune, dacă vom vedea tratându se orga-nismul cel mai nobil de pe pământ cu o lipsă de cruțare, de care sunt ferite și orga-nismele cele inferioare. Ne a trebuit această expunere pentru a caracteriza soarta lucră-torilor din fabrica regiei monopolului tutu-nurilor. Muncind 12-14 ore pe zi, aceste zile lungi și negre nu sunt întrerupte nici de Duminică, nici de sărbători, încât chestiunea socială, atât de ventilată în Europa, trebuie s'o revedem la noi în forma ei cea mai crudă.

224 de oameni, a patra parte dintr'o mie care nu cunosc nici sărbătoare, nici altă o-dihnă decât somnul. Se poate că regia, câștigând puțin sau nimic din toată afacerea, să fie silită de a întrebuința asemenea mij-loace, pentru a se susține; dar nouă ni se pare că soarta dividendelor e cu mult mai puțin importantă decât aceea a omului, chemat să le producă.

Onor. primăria, care cu drept cuvânt a ordonat respectarea Duminicilor și sărbători-lor din partea comercianților, ar trebui să ordone aceiaș respectare. Să nu uităm că trăim într'un stat creștin, că numai Chinezul n'are sărbători, pe când religia creștină, a celor „desmoșteniți”, li asigură și acestora partea lor de bucurie în lume.

O altă chestiune, care privește adminis-trația orașului nostru, este că lucrătoarele, pornind noaptea dela fabrică pe șoseaua din

valea Bahluiului, sunt expuse obrăsniciei stâlpilor de cafele, care tocmai în vremea eșirii fetelor din fabrică, găsesc că plimbarea pe întunecoasele uliți e foarte aerisitoare. De aceia ar trebui ca felinarele să fie mai dese și mai cu seamă să fie aprinse, asemenea nici prezența unui număr mai mare de sergenți de noapte, nu e de prisos“.

Din prima frază a acestui citat rezultă în mod clar că Eminescu era partizanul *intervenționismului de stat*. Libertatea în materie economică și socială este izvorul celor mai mari inechități. În partea ultimă a articolului sus citat, se poate vedea că poetul nu se mărginea numai la considerațiuni de ordin general, ci era preocupat de unele amănunte care în practica vieții de toate zilele, au o importanță deosebită.

Am spusit unele idei eminesciene și am arătat în ce măsură grație intuiției sale și cunoașterii perfecte a realităților naționale, genialul exponent al sufletului românesc a reușit să găsească formule și să constate probleme care și astăzi încă trebuiesc soluționate.

Eminescu era junimist și prin atitudinea sa se încadrează în fenomenul pe care Ibrăileanu l-a numit, spiritul critic în cultura

românească. Atitudinea sa este aceeași ca a lui Caragiale. Amândoi erau sceptici în ce privește rezultatul importului excesiv de forme occidentale și care nu erau asimilate. Ceva însă îi deosebea. Eminescu este un precursor al naționalismului intransigent, mergând „crescendo” până la „Doina”.

Naționalismul său izvora dintr-o iubire profundă a păturilor sociale specific românești țărănimea și boierimea autentică. De asemenea cunoașterea profundă a trecutului și mai ales a epocilor de glorie, constituie pentru el un reconfortant față de scăderile prezentului.

Poet doctrinar politic, el este o figură de proporții renașterii, constituie o culme către care trebuie să tindem măcar în momentele importante ale istoriei noastre. Când ni se pare că împrejurările sunt vitrege, să ne gândim că un popor care a dat pe un Eminescu, nu poate să fie atins în drepturile și năzuințele sale.

Un astfel de exemplar de elită, e dovada cea mai evidentă a vitalității rasei, al cărei exponent este.

GR. L. TRANCU-IAȘI

IN IMPĂRĂȚIA APELOR

— Ce ne facem Tanușca ?

Fata tace. Femeia o privește cu ochii nedumeririi, care se învâluie, pe încetul, în neguri rele, aproape dușmănoase. Apoi își desprinde brațele — sumese în subțiori — și-și înfige degetele osoase, izbindu-le în pieptul harbuzesc al fetii :

— Tu nu m'auzi, fato ?.. La ce te gândești ?

Tanușca tresare, schimonosindu-se de durere. Iși frământă, o vreme, sânul, ca pe un aluat gata de pus la dospit și-o întreabă, străină :

— Ai zis ceva ?

— Am zis.. vezi bine c'am zis — se oțerește femeia. Mă mai întrebi ?.. Ce facem cu tat-tu ?

Din bojdeucă, ori de pretutindenii, de peste ape tremură o părere de chemare :

— ... tro-fa-noo !.. fa-noo !

Bătrâna icnește, ciudoasă :

— Iar mă cheamă ...

Se îndreaptă spre căsuță și intră.

Fata a rămas locului, lunecându-și privirile peste prăpădul apelor turburi..

De jur în prejur, cât vezi cu ochii, ape... numai ape pământii.

Parcă undeva, în neștiut, s'ar fi topit pământul și terciul acela ar fi început să curgă pe albia largă a Dunării. Puhoiul a crescut, s'a umflat, a năpădit malurile, a înghițit ostroavele, bufnind, gemând, mugind, învălurit și involburat. Apoi, ca mulțumit de atâta ispravă, s'a liniștit lunecând pretutindenii și de pretutindenii cu o nepăsare și o incetinelă a fatalităților.

S'ar părea că apele nu mai curg, ci se frământă ele în de ele, sorbindu-se în adâncuri prin miile de ochiuri, care se învârtesc leneșe și sinistre, apar și pier și iarăși apar, ca milioane de buze, întredeschise să înghită apele ce nu mai încap pe pământ.

Uneori, din terciul fluid se desprind cadavrele ciudate, despletite, ale sălcilor desrădăcinate de

puhoai. Dar leșurile acele se mișcă cu o incetinelă chinuitoare. Intre o zariște și cealaltă a privirei, împing ceasuri lungi în apele cleioase.

Au pierit și păsările bălților, doar din zările turburi — unde apar rotogoale de nourii lănoși, pentru ca să piară și ei, mistuiți în acelaș sorb al apelor, țipă în răstimpuri puhoierii, cu răsetele amenințătoare a cine știe cărui nou prăpăd.

Apele împing grele, în grind, dar nu-l pot înghiți. Grindul icnește și le ține piept. Peste el n'a trecut nici un innec.

Bojdeuca lăbărtată, șuie, aplecată pe-o coastă, din mijlocul grindului rânjește de neputința vrăjmașului îngălbenit de mânie, iar dușmanul acela, nămornic, al apelor lutoase, o împresoară de pretutindenii, cu o amenințare catastrofală. S'ar părea că toată ținta și toată grija necuprinsului apos nu-i decât dobândirea lucrului aceluia mic a căsuței de pe grind, a singurului punct și a singurei vieți, care mai tulbură genunea apelor.

Tanușca stă locului și-și lunecă privirile neînțelegerii peste imensitatea aceasta, de neînțeles. N'o neliniștește frica morții. Avaluri de aceste a mai văzut ea, multe, încă din pruncie. Bojdeuca stă acolo, cocoțată pe grind, de ani și ani și nici o mânie n'a putut-o rășlui depe fața pământului. Inna-intea ei au mai fost și altele, tot așezări pescărești, care au înfruntat anii și apele, din cine știe ce neguri adânci a'e timpului...

Dar nimic din gândurile astea nu frământă ființa fetei, care s'a înțepenit locului, masivă, ca o loazbă țâșnită din țaria grindului.

Ea măsoară adâncurile zării, dibuind un punct nevăzut. Ea cumpă. este un gând și îndungă un drum, drămuind violenția apelor și coardele trupului ei.

Cândva, își întoarce capul spre casă. Apoi își leagă capul într'o parte și încealaltă, apropiindu-se de ușă. Se reazămă de ușă și ascultă.

Dinăuntru străbat răbufniri de șoapte sfârșite și

icnete, ca de plâns. Fata se apleacă spre feres-truică și cercetează prin colțul geamului.

El vede pe bătrân, nemișcat, uscat. Doar degetele îi zgreamțână lâna roasă a cergăii, care-l învelește, ca pe-o loazbă.

Lângă pat, cu cotul sprijinit în palmă și cu bărbia prinsă 'ntre degete încângate, maică-sa îl cercetează, clătîndu-se într'un ritm sacadat.

Tania își trage trupul, se ridică și iarăși privește peste apele, ce mijesc în soare ca o imensă poighiță de aur vechiu. Se desprinde din loc și ocolește bojdeuca. Acolo, apele ling prundul la vre-o doi stânjeni. E singurul loc în care s'au furișat mai aproape de căsuță. Cu botul sprijinit de lutul bojdeucei, lotca părea agățată ca de frica puhoiului.

Fata desprinsese, din țepușele acoperișului de stuf, prăjinele și vâslele, întoarse lotca pe pântec, își așeză sculele pe fund, apoi se opinti împingând-o spre apă.

Când lotca începu să se clatine, ea își încăleacă piciorul pulpos peste gardină, strunind-o locului și începu să-și suflece mînicel. Între sprincenele stufoase i se încrustă dunga gândului aprig. Apoi, când își adună mînicelul deasupra coatelor, ca pe două verigi, își înșintui peste trupul, care i se aplecă spre pământ, o cruce largă, și-și apăsă cele trei degete în hleul prundos al grindului.

Își desprinsese și celalt picior și se ghemui, în mijlocul bărcii, dându-și vânt spre larg. Lotca se clătina greu și se învârti încet, ca un ac de busolă. Fata începu să lopăteze.

Vâslele lipăiau rar, împingând lotca din ce în ce mai departe... departe, mai departe, pe întinsul mort al apelor moarte...

Femeia se clătina lângă pat, ca o creangă frântă, bătută de o boare nehotărîtă. Se clătina — într'o văicăreală mută — privind îngrozită chipul nemișcat al pescarului.

O.nul își agățase ochii într'un cui al tavanului, nemai izbutind să și-i descopceie de acolo. Și privirile acele se desprindeau din ce în ce și din găoa-cele lor pământii, furișându-se de trupul tot mai nemișcat și îndepărtându-se spre îndepărtări nebănuite, sau numai cu undându-se în sineși.

Apoi, degetele se împiedică în firele roase ale lănei și se înmuieră obosite.

Între mustățile tușinate și barba țepoasă se geni o lumină de zămbet. Buzele subțiri scăpară of-tatul lung al unei munci istovitoare. Și pleoapele începură să se aplece nesimțit de lin.

Femeia tresări. Privi rătăcită, scormonind ungherele, fără să-și amintească ce anume căută... Și negăsind lucrul acela, se năpusti pe ușă, țipând scrijelat :

— Ta-nuș-caa !.. Ta-nuș-caa !

Se învârti, zăpăcită, pe aria îngustă a grindului, uitând de ce a eșit din casă. Și se înfipse locului, cercetând nedumerită dunga lăptoasă a apelor, ce înhorbota ostrovul.

Lângă mal, pietrișul se ițea din lut, sclipocind ca mii de luminiți. Femeia își aminti.

Se repezi în casă. Scoase lumânarea, o aprinse la candelă și o îngrămădi între degetele reci ale pescarului. Dar mâna omului rămase țeapănă.

Ea începu să țipe, iarăși :

— Ta-nuș-caa !

Inconjură grindul, casa, urlând, fără puteri. De nicăiri nu-i venia răspunsul. Nicăiri nu se vedea nimic... Doar undeva, ca într'o negură, luneca un punct, din ce în ce mai mic, din ce în ce mai îndepărtat.

Și femeia își aduse aminte :

„De n'ar muri nesposedit !“

Și femeia înțelese. Și se cutremură.

A trecut o noapte, două... câteva nopți.

Bătrâna a așteptat singură și nedumerită.

Întră în bojdeucă și rămânea ceasuri întregi cu privirile lipite de chipul tot mai supt al pescarului. Apoi ieșea și sta alte ceasuri cu ochii agățați de zări.

Nimic, decât nălucile amăgitoare ale gândurilor ei vântuite.

Câte zile și câte nopți a așteptat, ea n'a putut să-și amintească niciodată. Dar când trupul a început să se înmoaie și când în bojdeucă a prins să plutească izul greu al morții, ea a simțit că nu mai are ce aștepta.

Și-a uitat singurătatea, — a uitat de fată și s'a așezat pe prisă, liniștită, cătând o lumină... Când i s'a părut destul de dumerită, a intrat în bojdeucă și a deșertat lada zestrii de toate boarfele ei netrebnice.

A așezat, pe fund, cergă moale și pernă la căpătâi și a tras lada lângă pat. Apoi a scos din tindă hârlețul și lopata. A ieșit și a început să sape groapa, în coasta casei.

A scormonit pământul toată noaptea, cu incetinelă și răbdare de cărtiță. În răstimpuri se opria, rezimându-se — istovită — de marginea gropii ce se adâncea greu. Și iarăși începea, zvrîlind afară câte un pumn de hleiu, până ce simți că pământul începe să lase apă...

În zori isprăvisese munca. Se trase — frântă — din groapă și se îndreptă spre bojdeucă.

Trupul mortului se împușinase și în casă apăsau miasele Morții. Dar femeia nu-le simțea.

Începu să împingă trupul, aplecându-l spre sicriul ciudat, până ce se prăbuși, moale și ca des-făcut din incheeturi, în afundul lui.

Femeia îl așeză, îi puse mâinile peste piept și între degete îi înțepeni toiegel de cale și ban de vamă. Apoi se întinse pe pat în locul mortului, oftând ușurată.

Toată dimineața a împins lada în jurul căreia roiau pusderii de muște. Brațele vânoase i se încordaseră ca niște funii. Ridica, din când în când, lada, așezând-o pe capete de salcie, tăbârcind-o cu câteva palme, mereu, fără să simtă truda, până o alătură de groapă.

Acolo a tresărit. Fundul nu eră decât la un metru, dar puterile ei se năruiseră.

Gândurile i se tulburară cu totul. Nu mai înțelegea nimic, și nu mai știa ce ar fi putut face...

Privia când capacul lăzii, pe care muștele fură: i-cau grăbite și nemulțumite, când apele gălbui ale inecului, când casa ce părea că nu mai așteaptă decât o întințire a unui brânci, ca să se ghemuiască peste sicriul din coasta ei...

Ochii i se opriră pe lăcatul atârnat în belciug. Se îndreptă fără nici un gând spre ușă. Scoase lăcatul și se întoarse lângă ladă. Îl trecu prin verigi și-l încuie. Apoi începu să împingă iarăși. Cu cele din urmă puteri...

Lada se rostogoli în groapă, cu o răbufnire ciudată.

Femeia n'o mai privia și nici nu mai gândia la nimic. Apucă lopata și prinse să arunce deasupra-îțerna apoasă.

Când isprăvisse treaba, se înoptase. Abia atunci se lăsă, și ea, alături de movilița mormântului, și începu să plângă cu adevărat...

Zăcu pe prispă, câteva zile. Câte? Nici asta n'a știut-o niciodată. Se sbătea în friguri și 'ntre năluciri spăimoase!...

N'a înțeles că apele au început să se tragă, chiar de a doua zi. Ea zăcea, arsă de friguri, de sefe și'nnebunită de spaimetele ei.

Multă vreme, însă, și-a amintit de un lucru foarte frumos, care — mai apoi — s'a încurcat cu înțetul, până s'a șters aproape cu desăvârșire din ființa ei lipsită de amintiri...

...Visa, sau vedea chiar aievea?... Era bine, și cald, și frumos. Ea nu mai era aceia, ce-și începuse zăcerea pe prispa bojducei cernită de ape...

Dunărea lenevea, albastră, între maluri gălbui, încetenea sub umbre de sălcii și innoda cozi argintii — ca betele de mireasă — în urma lotcelor, a caicelor și șlepurilor, care-i sfărâmau oglinda, de cer răsturnat; iar ea, lenevea în căldura molcuță a dimineții, culcată pe prispă și așteptând o mare „întâmplare"... La noapte, trebuia să vină Osip, s'o ducă undeva, departe, departe,... într'o căsuță a lor, numai a lor, între sălcii și între bălți...

... De-acolo, de departe, trebuia să vină Osip, de care femeia uitase că era la câțiva pași de ea, în coasta căsuței aproape prăvălate...

Iar gândurile înfrigorurate se'nhorbotau unele într'alttele, luminate de năzuirile zilelor fără de întoarcere.

Și'n așteptarea aceia caldă și neastâmpărată, în care fata din vremuri se chinuia să desprindă, de pe ape, cântecul vestitor al apropierii „lui", femeii i se păru a desluși altă cântare, de cât aceia după care tremura inima ei.

Ca scoborând din ceruri, clinecnea un îndepărtat cântec de îngeri. Și femeia nu înțelegea de ce cântecul vine de acolo, de unde ea nu-l aștepta...

Viersul se auzia departe, de foarte departe. Acum pieria, ca furat de vânt,... acum scobora lângă pământ, se împânzea pe întinderi, din ce în ce mai lămurit, din ce în ce mai omenesc; iar ea nu mai pu'ea înțelege atâta dulce ciudățenie...

Din susul Dunării, luneca, peste aceleași ape tulburi, un dubas, prelingându-se pe lângă malurile triste mâncate de furia apelor retrase. În pustuirea lăsată în urma inecului, pescarii îi biruiseră amărăciunea, și-și încrustau nouile nădejdi, agățându-le de norocul zilelor viitoare.

După un timp, dubul lăsă țărnel, înfingându-și botul spre grind.

Oamenii cântau, hăulind paraginea apelor.

Când se apropiară, începură a face semne spre bojduca de pe ostrov. Dar nici o mișcare nu le răspundea. Și atunci, cântecul începu mai aprig, ca o chemare la viață și la bucuriile ei.

Un chiuit spintecă tăcerea apelor :

— Iu-hu-huu!... Taa-nuș-cao!...

De pe prispă se desprinsă o măgâldeață, care înțepeni, ghemuită lângă perete.

Nimic altceva!

Dubusul scrâșni, săltând pe prund. Flăcăii săriră năpustindu-se spre căsuță.

— Tanușca!

— Iuhuhuu!... Măi, Osipez!

Doar măgâldeața se motololi la locul ei, pe prispa de pe care pâruse a se ridica.

Deocamdată, pescarii n'au înțeles mare lucru. Au privit nedumeriți femeia bolnavă, aproape dusă, — au cercetat cuprinsul răvășit al bojducei, s-au oprit buimaci alături de pământului răscolit, lângă care găsiseră hârlețul și lopata,... și-au priceput atât : că acolo dormea un suflet dintre ale casei. Și pentru că mormântul acela pidosnic, n'avea șezărea creștinească, a tuturor mormintelor, au înfipt în mijlocul lui o cruce tăiată din prăjinele dubasului...

...De-atunci au trecut ani, foarte mulți ani... Femeia a murit și ea, la cherhanaua lui Mitri, iar Mitri atât a putut înțelege — într'un târziu — că sub pământul răscolit, de lângă bojdeucă, se odihnea Osip...

— Tanușca? — tresărise bătrâna ori de câte ori încercase s'o cerceteze — Tanușca? — și — tot de atâtea ori — ridicase amărâtă, din umerii scorfăciți...

II

Mitri a băut aprig, ca orice lipovean și a muncit și mai aprig, ca orice năvodar, al cărui noroc trece ușor printre ochiurile plaselor și se atârână greu în cârligele momelilor.

Oamenii l-au hulit o vreme nu atât pentru năravul prea deochiat al beției lui, cât pentru călcarea legii. Mitri nu s'a însurat ori cât de zăpăcite-i erau mințile de băutură și ori cât de prisos i-a adus pescuitul.

Când a avut prea mult, a dat... crișmarilor, prietenilor de beții, la toți. Iar când a socotit că nu mai avea cui împărți, a luat căile lumii, colindând toate porturile Dunării și ale Mării...

— Ce tot umbli tu, și nu-ți vezi de treabă, Mitri? — l-au certat un timp, bătrânii...

— Fac vre-un rău cuiva? — se închina nedumerit pescarul.

— Nu faci nici un rău, crestine, — dar fi și tu om, la rând cu lumea!... De neam ești... Noroc ai...

— Atunci?

— N'ai minte, Mitri... Minte n'ai!.. Insoară-t. Strânge bani... Cuprinde-te, omule.

Pescarul intra în grele mâinii...

Un timp a încercat să le lămurească amarul lui... dar oamenii nu puteau înțelege asemenea fleacuri.

— Aceia s'o dus, Mitri!.. E-hei! — Cine știe de când o fi mâncat-o somnii și morunii... Fete nu-s?.. Alege! Fete berechet!..

Apoi, Mitri nu s'a mai putut supăra. Anii i-au potolit furiile. Oboselile au început a-i muia pornirile și a-i vlăgui mădulele. Țeasta i-a chelit și pânțele a prins să-i crească, îngreindu-i trupul.

Alții munciau pentru el și cherhanaua împărția destul pește pe căile apelor și-ale pământului.

— Un puturos, frați or... Un leneș, ca orice norocos... Ce face el? Nimic. Noi muncim și el cheltuiește... Vai de zilele noastre!

Pescarul pierdea săptămâni întregi. Alte ori cu lunile...

— Pe unde umbli, Mitri?

— Prin lume...

— Și ce faci tu, prin lumea ceia?

— Da' voi, ce faceți aici?

— Noi? Muncim pentru tine, iaca ce facem.

— Munciți!.. Eu n'am muncit?

— Vin vremuri grele, Mitri... Tu nu vezi: dări, taxe, pescarii te fură...

— Omul râdea. Ce le putea răspunde? Parcă el mai înțelegea ceva? Soarta!.. Asta-i: soarta!

La început, pescarul a avut o îndoială: dar dacă în groapa aceia n'o fi chiar Osip?

Dela bătrână, Mitri n'a înțeles, niciodată, ceva hotărât. Femeia căzuse într'o uitare grea.

— Pe Osip l-ați îngropat acolo?

— Pe Osip...

— Dar pe Tanușca?

— Și pe ea...

— La un loc?.. Pe amândoi?

— Amândoi... s'o duuus!

— Cine?

— Osip.

— Dar Tanușca?

— Și ea! — se răstia bătrâna, plângând în hote... Apoi rămânea mută zile și săptămâni întregi.

În câteva rânduri, pescarul pornise singur la grind, Bojdeuca se năruise de mult. Două mormane de lut. După un timp, cel mărunț, mormântul începu a se surpa. Și de câte ori poposia pe grind Mitri se îmbărbăta: ce-ar fi să desfacă mormântul. Poate ar deslega taina, și și-ar liniști sufletul.

Dar străvechile datini și toate credințele în care crescuse, îi năzuiau mii de vedenii. Se încrâncena. Începu să-l furnice toate temerile și fugia mereu purtând prin ani și peste ape amara lui nedumerire.

În începutul acesta de vară, Mitri Sidirovici se simte mai singur și mai amărît ca niciodată.

A îmbătrânit și e bolnav. Toată iarna l-au sfredelit dureri aprige în încheeturi. El cunoaște boala asta, a pescarilor... Are un leac bun: cimitirul. Și-l chinuie și inima.

Doctorii i-au lămurit și această laltă boală: beția. „Să se lase de băut?..” Dece?.. Același leac îl avea și inima: tot cimitirul.

Ei, și? — N'are să trăiască cât lumea. Cel puțin dacă bea, uită!.. N'are cu ce?.. Nu-i tot aceia?.. Nu mor toți oamenii?.. Osip, Mitrofană, Tanușca?..

De moarte nu se mai teme el... De câte ori nu erau să-l înghită apele... Câte gloanțe, ale agenți'or, nu i-au cântat prohodul... Ei și?.. Și-așa, și-așa, moartea tot vine.

Mitri Sidirovici nu se mai turbură de asemenea gânduri. El de urât și de singurătate se plânge... Ai lui s'au dus, unul câte unul: tovarășii, prietenii, toți. A rămas singur ca o buhă. Acum, pe lângă el mișună oameni ciudați, niște caraghioși, cu bărbi

negre, ori roșcate,.. streini mustăcioși, ori rași,.. o lume în fața căreia, dacă închizi ochii n'o poți vedea de cât așa, cum o știai tu odinioară: copii slăbănogi, tineri spânateci, și — de-odată — bărbi, ochi încrunțați,.. alți copii... o lume de neînțeles!

Urâtul și singurătatea !. Omul stingher, ce te simți într'o lume și pe un pământ... care nu mai e al tău...

Se duce !. Și ce viață a mai trăit și el... O viață fără nici un rost. O vântuială de zile zăpăcite și zdrobite în toate muncile și'n toate crișmele...

Cel puțin dacă ar fi putut „ști”. Dar nimeni nu l-a încredințat de adevăr. O fi și Tanușca acolo, lângă Osip? N'o fi?.. Ce i-a putut lămuri lui bătrâna?.. Un cap în tortură...

Poate că, spăimântat de puhoirea aceia, grozavă, de demult, Osip și-o fi luat fata și o fi plecat cine știe pe unde... Batrâna o fi rămas să-și păziască bulendrele. Ea nu se despărția niciodată de grind și bojdeucă... N'o îngroziau apele... Doar sărăcia o speria...

Dar ce rost avea groapa?.. N'o fi voit să-și ascundă odoare?.. Lada nu mai era în casă..

Cine mai poate ști ce-a fost?

Pe Mitri Sidorovici îl chinue, de multe zile, dorul de Ostrovul "Ior". Și mereu își amână dorința. Ar vrea să se ducă singur. Să stea acolo cu gândurile lui...

Dela cotul apei, Ostrovul se vede limpede, în josul Dunării. Până în ziua "aceia" pe care pescarul o amâna mereu... pentru "a doua zi", el măsoară mereu cărarea care duce, printre sălcii și pe grind, spre cotul apei.

Se oprește acolo, pe malul rupt, sub care se zbenghiuesc toate orătăniile apelor și privește grindul, sclipocitor în soare.

Nu știe: de ce? Și nici nu-și bate capul cu astfel de întrebări. El e singur și-acolo i se pare că... n'ar mai fi așa.

În dimineața aceasta, Mitri a făcut mai greu, ca nici odată, cei doi-trei kilometri ai potecii până la întorsătura apei.

Când s'a oprit, s'a frânt în umbra malului. Și după ce a răsuflat, a privit spre grind, ca întotdeauna.

Dar a rămas nedumerit. Lângă grind era un lucru străin, neobișnuit locului, aceluia, necercetat de cât de lotcile și dubasurile pescărești. Dincolo de Ostrov se legăna o șalupă...

— Ce o fi și asta?.. Ce s'o fi întâmplat?.. Cine și ce-oi căutând?..

Îl munciau tot felul de gânduri. Dar nu-și găsea nici o lămurire.

Se sculă, împins de neastâmpărul întrebărilor

sterpe. Și se îndreptă mai departe, spre părțile megieșe grindului.

După alt cot, în apele liniștite ale unui ghiol, câțiva lipoveni nevolnici trăgeau la apa mică...

— Incotro, Mitri?

Omul tresări. Îl prinse un fel de rușine... Ce căuta el, om bătrân, pescar cuprins, pe astfel de cărări nebătute?

— Așa !. Mi-era urât !. Umblam și eu, să treacă vremea...

— Când n'are omu ce face — mușcă altul. Nu ca noi,.. să tulburăm clociturile apelor... Când ai în pungă, te plimbi ca Mitri Sidorovici,.. ori ca acei depe colo, cine-or mai fi și boerii aceia — oftă pescarul, arătând spre ostrov și spre șalupă.

Dar cine-or fi? — nu se putu stăpâni Mitri.

— Știm noi?.. Au venit de vre-un ceas, și se vede că or să mai rămâie... Și-au făcut umbrar pe grind... Au întins masă... Nu-i vezi?

— Tare-aș vrea să știu și eu: Cine-s? — scâpă din nou pescarul.

— Păai! — rânji lipovanul.

— Și de ce n'ar ști? — se răsti un altul. Are ce face, alta?.. Uite, dacă mi-ar arunca de-o votcă, eu l-aș trece apa... Poate că se cunosc... Mai știi?

— Ai lotca aici, Ștefane?

— După stuhuri...

Mitri Sidorovici scoborî neliniștit din lotcă. Ce vroia el? De ce venise acolo, pe grindul pe care nu-l aducea nici o treabă?.. Cum să se întâlnească cu oamenii aceia, străini, cu care n'ar fi avut nimic de vorbit?..

Ocoli grindul, privind când în sus, când în josul apei. Părea foarte preocupat de o treabă pe cât se poate de însemnată. Din când în când își furia privirile spre oaspeții necunoscuți și-atât de ciudați ai ostrovului pustiu, la fel cu toate grindurile și cu toate ostroavele mărunte ale Dunării.

De sub umbrarul de pânză, sprijinit pe cângi de fier, străinii îl priviră în câteva rânduri, nemulțumiți de înfățișarea omului aceluia, nedorit.

În'un târziu, Mitri Sidorovici păru a se fi hotărât. Se va duce să privească șalupa. Asta nu i-o putea bănui nimeni și — pentru atâta lucru — nimeni nu s'ar fi putut supăra.

I-a trebuit mult, până să ajungă în dreptul vasului sprinten, în care undele molcome loviau cu plescăiri mângâioase.

Abia când ajunse în dreptul navei, păru a fi început să se desmeticească... Ce căuta el, acolo? Ce avea el cu șalupa, cu oamenii de pe ea, ori cu stăpânii ei?... curiozitate de bătrân, de minte nedumerită, de ciuf stingher...

li rușine. Și-ar fi voit să se crape pământul ori să-l înghită apele, care clipeau lângă picioarele lui... Se gândea să plece, dar privirile — pe care le bănuia pironite asupra-i — îl țintuiau locului, ca niște ghiare.

Oamenii aceia, de sub covirtir, râdeau de el — de bună seamă... Nu văzuse el șalupe, caice, șlepuri, vapoare? Ce, anume, avea de văzut, nou, la astfel de scoică, obișnuită pe toate apele, în toate părțile lumii.

Un glas icni de lângă el :

— Iți place, hai ?

Bătrânul tresări, bo!borosind, abia înțeles :

— Imi place... E frumoasă !

— Marinar?... Pescar ? — îl iscodi cellalt.

— Pescar — abia îngâimă Mitri Sidirovici.

— Atunci... tot te pricepi — încuviință străinul. M'a costat o avere... Gustul nepoților, — ce să le faci? oameni subțiri, — nu ca mine, ori ca dumneata ! — și-și dădu drumul unui necaz greu stăpânit, care părea că-l innăbușă și de care era bucuros că are cui îl împărtași — Eu în lotcă și în dubas am trăit și... mi-a fost bine. Am strâns avere, nu glumă... Acum, dumnealor, dacă s'au purtat prin școli, nu!.. li-e rușine cu „noi“. Ne-au târât pe coclauri... Am arendat cherhanaua, ne-am făcut boieri... Na ! — le-am luat și șalupă ! Și repezind un ghiont în burta pescarului, clipi din ochi, cu înțeles — : Cel mai mititel, Mitia, că eu tot așa-i zic, că n'am să mă boeresc de gustul lor... ci-că vrea să se facă marinar... Adică ofițer de marină, ... lefegiu și slugă la alții... Parcă ai cu cine te'nțelege... Oameni noi... ia niște zăpăciți...

— Vania, strigă un glas somnoros.

— Iacă, vin !... vorbeam ceva cu dumnealui, un pescar, ca și mine... Se pricepe. Ii place și dumnealui șalupa — lămuri străinul.

— Puteți vorbi și o puteți privi și de la umbră — își dădu părerea alt glas, mai tânăr...

— Are dreptate și noră-mea — clipi din ochi străinul. Putem sta și-acolo... Eu sunt bucuros când am cu cine vorbi, cu cine să mă pot înțelege...

Străinul nu părea pe placul întâmplătoarelor gazde. Era un om care le aducea aminte tocmai ceia ce ei ar fi voit să uite... Ii priviau ciudoși chipul puhav, ros de vânturi și beții, straiile ponosite, de om al singurătăților, și al bălților, hainele acele care mirosiau a pește și licăreau — pe-alocuri — de solzișori mărunți, ca încrustați în bumbacul lor gros și scorțos.

Celalt bătrân își regăsise limbuția oamenilor, pe care întâmplarea îi repune în starea și în mediul

lor obișnuit de care-i despărțise cine știe ce silnice și nefirești împrejurări.

Așezase în fața lui Mitri Sidorovici fel de fel de bunătăți, și trăsese, „pentru ei“, o sticlă de drojdie curată... „o avere“...

Sporovăiau de mult, fără să ia în seamă nemulțumirea celorlalți. Străinul deșerta hulpar păhăruțele cu băutura tare pe care Mitri le ridica mai rar, arătând, nehotărât, undeva spre piept.

— Fleacuri, rânjia străinul. Eu am băut, nu șagă, Și... slavă Domnului, beau mereu... Nu-i vorbă, acum... cam pe furis... Se mânie nepoții... Parc'as bea banul lor... Nu ?...

Mitri clătină din cap, îndoielnic. Așa fusese și cu el ; bea banul lui, și tot nemulțumiți întâlnea... Cel puțin, el a avut cumințenia să nu se insoare niciodată...

— Bine-ai făcut !... Vezi ! — îmi placi... Eu — urmă a se căina străinul — mai bine mă'n necam atunci — și urmă o poveste foarte încălțită, cu niște zăpoare și niște întâmplări ciudate, petrecute cândva, într'o îndepărtată și chinută tinerețe.

— Parcă tot de pe aici ai fi și dumneata — își dădea părerea, cândva Mitri Sidirovici.

— Toot... dar n'am mai fost tare de mult prin părțile astea... Nu zic, îmi era și mie dor de locurile noastre, — dar ea se topia, nu altceva...

— Cine ? — mormăi pescarul.

— Dumneaei — lămuri străinul, arătând spre-o bătrână, ce părea a prinde un pătrar al umbrarului. Acum, că nu mai avem ce face și-am cumpărat și șalupa asta pentru nepoți, zic ! hai și-om merge pe-acolo.

— Pe unde ? — se simți dator săntrebe pescarul.

— Adică... pe-aici !... că, să vezi dumneata, ea pe grindul aista o trăit odată, ... da după ce-am scos-o din zăporul apelor, eu n'am mai lăsat-o să se'ntoarcă acasă...

Mitri Sidirovici tresărise, holbând ochii peste măsură de mari. Se îngălbenise ca un mort. Se clătină într'o parte și-alta, bătând aierul cu brațele chinuite, și se lăsă moale pe-o coastă.

Străinul îl scutură, inspăimântat :

— Ce ai ?

Pescarul nu-i răspunse. Fața i se contractase într'un spasm oribil și-o spumă abia ghicită îi inflorise în colțurile gurii învinețite.

Și străinul scoase un urlet înfricoșător !

— Tanușca !... Moare !... Moare omul !...

EUG. BOUREANUL

MUZEUL REGIONAL AL DOBROGEI

SARCOFAGII TOMITANE

Dela început trebuie amintit, în legătură cu monumentele funerare, obiceiul antic al îngropăciunii în afara zidurilor de cetate, dealungul șoselelor care făceau legătura cu celelalte așezări umane, orașe sau sate, pentru respectarea credinței că cei trecuți în aparența lume a morților puteau numai astfel să fie în permanente raporturi cu cei rămași în viață¹). Să ne gândim nu mai departe decât la acea cale romană, *Via Appia*, supranumită *Regina căilor*, care era flancată de multe mii de morminte, aparținând în deosebi familiilor patriciene, ca, de exemplu, Scipionilor, Furiilor, Maniliilor și Sextiliilor. Ca o confirmare generică a celor spuse privitor la obiceiul înmormântării extramurane, sunt — mărturie incontestabilă — monumentele descoperite. La *Tomii* ele se află deasemenea în afara traseului incintei fortificate a cetății, incintă descoperită în parte și delimitată de Vasile Pirvan²).

Rindurile următoare vor încerca să înfățișeze, potrivit descoperirilor făcute, aria de răspândire — ca să mă folosesc de un termen etnografic — a sarcofagiilor tomitane, în dorința de a adăuga celor cunoscute pînă acum anumite date încă necunoscute, cu privire la o seamă de monumente funerare din *Tomii* scoase la iveală, de săpături întâmplătoare, în cursul ultimilor ani. Ținând seama de situația acestor monumente pe marginea căilor terestre de comunicație, se va putea încerca o aproximativă fixare a citorva din drumurile care ieșeau din cetate.

Voi începe însă cu seria de sarcofagii mai demult descoperite la *Constanța*, despre care — într-o lucrare citată — vorbește Pirvan³). Sunt acele numeroase sarcofagii de piatră, aflate în vecinătatea apuseană a Școalei de Marină, unele dintre ele ghipsuite pe dinăuntru și pictate, aparținând — mai toate — epocii creștine, și acele sarcofagii de marmoră din epoca mult mai veche, parte găsite tot în această regiune a orașului, parte pe întinsul actualei grădini din str. Carol, unde se află Liceul *Mircea cel Bătrân*.

1. *Friedländer. Sittenges. h.* 1890, p. 771.

2. *Zidul cetății Tomii*, Buc. 1915, pg. 3—5. Zidul, începând dela țărmul rîpos al mării — pe prelungirea str. Dragoș Vodă — continua pe această stradă unde era o poartă flancată de două turnuri, făcea străzile *Cogălniceanu* și *Costache Negri*, apoi str. Carol, mergând în linie dreaptă spre turnul de la intersecția Str. *Scarlăt Vărnăv* cu *B-dul Ferdinand*, pe urmă spre *Comand. Diviziei IX*, unde este *poria praesidiaria*, îndreptându-se de acolo spre mare.

3. V. pp. 27-28.

Apoi mormântul în formă de cavou boltit, descoperit la moara Murelli, și nenumăratele morminte de piatră aflate între Bădul Prințesa Ileana și mare, în spatele Regimentului 34 Infanterie, și mai spre Nord.

Pornind de la Școala Navală spre partea de Sud-Vest a Constanței, dincolo de „Federala“, în dreptul Gimnaziului de Industrie Casnică, și desigur și mai în sus către Viile Noi, linia de sarcofagi se continua poate pe același traseu al autostrăzii de azi. Când, în vara anului 1931, o echipă de lucrători, pusă de Direcțiunea Portului să facă nivelarea porțiunii de teren vecin cu amintitul Gimnaziu, a descoperit — la o adâncime de circa 1,50 m. — marele sarcofag cu simboluri, d. prof. Const. Brătescu scria: „Numai ochiul ager al arheologului ar fi putut bănui că în această parte a orașului trebuie să fi fost alea principală a unui cimitir și anume, după înșirarea în linie dreaptă, dealungul șoselei, a unor sarcofagii îngropate în pământ, a căror piatră ordinară—calcar sarmatic conchilifer—n'a trezit, probabil, atenția nici unui răscolitor modern de comori“⁴). Convins că „locul trebuie să fie bogat în asemenea urme ale trecutului“, d-l Brătescu a urmărit cu deosebită atenție săpăturile executate în cursul lunilor Iulie și August. Se descoperise un cimitir antic, un prețios câmp de documentare asupra vieții anticului Tomi. Afară de monumentele funerare, s'au găsit atunci numeroase alte vestigii, amfore lunguețe, opațe, vase de sticlă irizată, plăci de lut ars, monete, cranii, fragmente de marmoră, etc. „S'a mai descoperit — spune tot d. Brătescu —

4. Const. Brătescu, *Sarcofagul cu simboluri din Constanța*, în *Analele Dobrogei*, XII, 1931 (pp. 209-244). Cf. pp. 219 și 220.

și un mic cavou, de înălțimea unui om, zidit din cărămidă și arătând o arhitectură specială a bolților“, care însă a fost dărâmat din necesități tehnice. Descoperirea sarcofagului cu simboluri, măreț în simplitatea frumuseții sale, a ocazionat numeroase studii arheologice⁵), fără să se ajungă la o soluționare definitivă. Ultimul cuvânt așteaptă să fie spus.

O regiune bogată în relicve funerare pare să fie aceea despre care voi vorbi acum, unde—în ultimii doi ani—s'au făcut câteva descoperiri și acestea cu totul întâmplătoare. Pe bulevardul Ferdinand și arume pe porțiunea dintre str. Mircea și str. Mihail Cogălniceanu, au fost găsite două sarcofagii de piatră: unul, în formă de casă, cu arcă și capac, celălalt, tot în formă de casă, însă din lespezi. Amîndouă aceste sarcofagii erau profanate, găsindu-se prea puțin din conținutul lor. Cu zece ani în urmă, tot pe locul acesta, — după înformația unui instalator—a fost găsit un alt sarcofag. Locul acestor descoperiri este situat în fața porții de cetate, la o distanță cam de 200 m.

Posibil ca drumul care ieșea pe poarta din str. Dragoș Vodă, se îndrepta pe un traseu flancat de sarcofagiile arătate, pentruca apoi să treacă pe unde e Liceul Mircea, căci și acolo s'au descoperit—cu ocazia săpăturilor pentru fundament—o serie de sarcofagii, și pe unde e Regimentul 34 Infanterie. În curtea acestui regiment, pe

5. În afară de studiul citat al d-lui prof. Brătescu s'au mai scris, referitor la același sarcofag, următoarele studii: I. Popescu-Spineni: *Chestiuni de drept roman* (Revista Clasică, VII, tom. III, n. 3-4, p. 165 sq.); Carol Blum, *Sarcofagul roman cu simbolurile justiției penale* (Ed. Tip. Dacia, Constanța, 1933); Rodu Vulpe, *Noutăți arh. dobr.* în *An. Dobr.* XII, 1931, pp. 294-296; E. Co' u, *Un sarcophage à symboles à Tomi (Isiro)*, I. 1934, p. 815 q.; Carol Blum, *Sarcofagul roman cu simbolurile justiției penale* (xtr. din Anuar. Lic. Mircea cel Bătrân, vol. X, pp. 199-240).

la sfârșitul lui August 1936, soldații săpând o groapă pentru gunoi, au dat peste un mormînt făcut din lespezi mari de piatră, așezate direct pe pămînt și dispuse în forma unei cutii paralelipipedice⁶⁾. Deasupra celor patru lespezi laterale, care formau pereții cutiei, se aflau alte trei lespezi, aranjate una lângă alta. Săpătura aceasta, făcută cu scopuri... practice, a zădărnicit cercetările care puteau avea loc, așa cum s'a întîmplat și cu alte morminte, cum — de exemp'u — cel descoperit în curtea Regimentului 13 Artilerie și cele descoperite în câmpul din apropierea Cartierului Coiciu.

6) Ioan Micu, *Recente achiziții arheologice*, în *An. Dobr.*, XIII, 1936, p. 142, sub „Un mormînt din lespezi“.

Un alt mormînt din lespezi a fost scos la iveală tot prin săpătură de fundament, pe locul institutorului Abagiu. Lespezile — din calcar sarmatic conchilifer — erau dispuse în forma unei case, latura din față avînd un fel de fereastră acoperită cu o placă din aceeași piatră.

Concluziile la care se poate ajunge, prin luarea în seamă a locului unde au fost găsite, vor fi tot atîtea contribuții la topografia cetății Tomi. Astfel, din faptul că numeroase sarcofagii s'au descoperit în Sud-Vestul Constanței, se poate scoate concluzia că pe aici trecea drumul spre Callatis, după cum seria de sarcofagii dinspre Nordul cetății poate să ne vorbească de un drum spre Histria.

IOAN MICU

B A S M

*Sase ani am supt la maică
și-un alt an la o ursoaică.*

*Foae verde a cucutii,
alți opt ani am supt din butii
vin cu sânge de vultur
să-mi stea fruntea în azur.
Vin cu sânge gros de lup
să-mi sbârlească pânda'n trup.*

*Frâng, pe după șât, un trunchi,
și-mi dă codrul în genunchi.
In frigare coc jivine,
chem răstoacele cu mine.
Umbra verde prin sloduni
mi-o ling peșteri și furtuni.
Birui râpele la trântă,
munții mă poftesc la nuntă.
Beau, din ploscă, zarea 'ntreașă,
îndes luna în dăsașă.
Cu țurcana, țurcă vie,
svârlu'n rai la Sân-Ilie.*

*Cântul meu de rotoagoale
vâjăe și dă târcoale.*

*Suflu cer peste voroave.
Din luceferi fac potcoave,
că în grajdurile mele
roibii-s potcoviți cu stele
și ocale mari de vise
pentru drumurile 'nchise.*

*Noaptea dorm pe-un braț de joarde
lângă paloșul ce arde.
Și prin somnul cu poene
ies din lacuri, Sânziene.
Vin, uitându-și apele,
să-mi sărute pleoapele
și să-mi dea comorile:
umerii cu zorile,
ochii cu livezile,
sânii cu zăpezile,
gura cu măргеlele,
coapsele cu stelele
și cu mahmudelele...*

RADU GYR.

OVIDIU

— N O T E —

Un caz, un om, o operă!

Cazul constituie o tragedie în felul celor foarte multe din Istoria Lumei și poate fi pus alături de a lui Socrate, care a fost condamnat, să bea cucută, pentru că îndrepta mintea tineretului Atenei spre cultul valorii omului, — alături de a lui Galileo, care a fost ars pe rug de viu, pentru că tindea la desrobirea științei, — alături de ale altor victime celebre care au murit ori au pățimit pentru geniul lor.

Unul din cei mai expresivi poeți ai Secolului lui August, alungat din Roma de August însuși și, la bătrânețe, condamnat să-și slirșească zilele departe de ai săi și de viața pe care o cîntase și-o exaltase în tinerețe, — pentru ce? Ovidiu însuși spune că geniul său poetic a fost cauza: *ingenio meo perii*. Și ca urmare, într-o operă întreagă — Tristia — cu accente de sinceritate tragică își apără bunele intenții ale inspirației, își apără poezia și cugetul nevinovat și imploră ertarea.

Cei cari nu țin seamă că tragedia s'a întâmplat în primii ani ai înființării Cultului Augustal și cari nu pot cunoaște și acele scrieri pe care Ovidiu le-a distrus, spun că alta ar fi cauza, — dar această altă cauză nimeni nu a reușit s'o contureze complet; unii povestesc romane, iar alții comploturi politice, în cari Ovidiu ar fi fost amestecat.

Între ce spun alții și cele ce spune poetul însuși, pe cine trebuie să credem? Pe cine să credem cînd poetul invoacă chiar amintirea părinților săi:

*Si tamen extinctis aliquid nisi nomina restat,
Et gracilis structos effugit umbra rogos:
Fama parentalis, si vos mea contigit, umbrae
Et sunt in Stygio crimina nostra foro,
Scite, precor, causam nec vos mihi fallere*

fas est,

Errorem iusae, non scelus, esse fugae.

(Tr. IV, 10, vers 85-90. Dacă după cei stinși mai rămîne altceva de cît numele și ca umbră ușoară scapă de pe ruguri: dacă vestea despre mine atinse părinteștile voastre umbre și se află înaintea vre'unui tribunal al Styxului vina mea, — să știți, vă rog, și nu mi-e ertat a vă înșela, cauza alungării poruncite nu-i o nelegiuire, ci o greșală).

Ovidiu era un pasionat al artei, versul fiind firea și măestria lui:

Et quod temptabat dicere, versus erat,

(Tr. IV, 10, vers 26. Și ce încerca să spue, vers era).

El adora poezia și pe poeți:

*Temporis illius colui foviŕque poetas,
Quotŕque aderant vattes, rebar adesse deos.*

(Tr. IV, 10, vers 41-42, Cultivai și îmbrățișai pe poeții aceluia timp, de și eram printre preoți (poeți), mă credeam a fi printre zei.)

Și, el însuși un *vattes* — un preot al unei divinități, cu pasiune, adorată, avea de sigur, despre valoarea poeziei o idee înaltă, neputînd concepe vr'o mărginire din partea oricărui cult minor al expresiei ei, astfel absorbit de artă, de expresie ca putere

stăpînitoare a sufletelor, nu ținea seamă de efectele ei asupra unei lumi ușoare sau de dorințele unui împărat, care spre bătrînețe tindea la schimbarea moravurilor decăzute. Deci e firesc ca poezia lui să fi fost privită ca nesocotind Cultul Augustal, ca o greșală de neiertat.

* * *

În ce privește omul—Ovidiu era de neam latin, lucru discutabil pentru ceilalți mari poeți romani, cari erau de alt neam, precum se spune: Vergiliu — etrusc, Horațiu— grec, etc. Apoi era coboritorul unui șir de strămoși toți nobili și cari ocupaseră demnități în Roma republicană. După datele pe care însuș le-a lăsat într'una din Triste, cea către viitorime (IV, 10), Ovidiu născut la Sulmona în Italia: *Sulmo mihi patria est*. Data nașterii ar fi 20 Martie, anul 42 înainte de Hristos. A studiat împreună cu fratele său Luciu la cei mai mari maștri ai timpului: retorii Aurelius Fuscus și Marcus Porcius Latro, gramaticul Plotius Grippus și jurisconsultul Mesala. A călătorit în Grecia și Asia mică pentru a se familiariza cu înalta cultură elenică. Părinții îi îndreptaseră pregătirea pentru magistratura romană a timpului, care cerea studii de Retorică și Drept.

Ca urmare a unei asemenea pregătiri cît era tînăr și sub influența părintească, a ocupat o funcție în magistratură cîtiva ani triumvir capitalis, o funcție analogă cu cea de judecător de primul grad de la noi. Era designat să intre în Senat, dar aspirațiile sale l-au dus spre literatură.

Facea parte din Ordinul Cavalerilor și Octavian August chiar i-a dăruit un cal. Toată viața a avut o purtare demnă — Ordinul Cavalerilor avea de altminteri viața, controlată, de Censor la așa numita transvectio, când fiecare cavaler trecea prin fața Censorului cu calul de frâu și ar fi fost degradat dacă ar fi fost vinovat de vr'o abatere.

A fost căsătorit de trei ori. A treia soție era chiar un neam de-al lui August și despre ea vorbește în opera sa Tristia cu multă duioșie și dor, încurajînd-o să îndure soarta atît de vitregă, care i-a despărțit. Avu și o fiică, pe care o crescuseră în cultul muzelor, o căsători și care-i dete fericirea de-a fi bunicul a doi nepoți.

Casa lui din Roma, de unde se vedea

Capitoliul, era un monument de artă și loc de întîlnire al oamenilor de cultură și de talent.

Era aproape bătrîn, trecuse de cincizeci de ani, cînd a fost îndepărtat din Roma de către August, sîndu-și-se locul de izolare la Tomis. Ovidiu a plecat din Roma în Decembrie, anul 9 după Hristos și a sosit la Tomis în primăvara anului 10, pe la sfârșitul lunei Marte.

Ovidiu n'a fost exilat, termenul latin este „relegatus“, ci îndepărtat din Roma într'un anume loc, la Tomis, cu interdicere de-a se înapoia, fără perderea drepturilor cetățenești și fără confiscarea averii, adică un fel de deportare. Pentru el însă aceasta echivala cu un exil și în Tristia întrebuintează mai cu seamă acest cuvînt „exil“. Ordinul de relegare n'a fost revocat de Octavian August și nici de Tiberiu. Ertarea dorită și așteptată de el n'a sosit. Ovidiu a rămas relegat pînă la sfîrșitul vieții sale în Tomis, ceace s'ar fi întîmplat în anul 17 după Hristos, — cel puțin după această dată nu se știe să li mai trăit. A murit deci în Tomis îndurerat mai mult că umbra sa va fi și ea osîndită să rătăcească printre umbrele barbare, căci el înclina să creadă în nemurirea sufletului, credința însușită de la Pytagora și din mediul getic căruia se adaptase resemnat și ale căruia credinți nu contraziceau spiritul său latin.

A trăit dar în Tomis cei din urmă șapte ani ai vieții sale.

Cum trăia în Tomis? După cele ce se pot deduce din Tristia în acel timp (anii 10—17 după Hristos), Tomis era o cetate: un zid nalt cu turnuri de apărare din loc în loc și un șanț adînc o înconjura, ca să reziste la năvăliri și atacuri furioase de pe uscat. În cetate: Greci și Geți, cari se înțelegeau în micile lor afaceri de negoț, pescuit, mică agricultură și păstorie. Cetatea avea locuitori geți mai mult de jumătate. Afară din cetate cei ce arau, cu-o mină țineau plugul și cu alta arma, iar cei cu turmele își temeau vitele mai mult de năvălitori de cit de lupi. Oamenii umblau înarmați, fiecare cu cuțitul la brîu și arcu la îndămînă. Foarte des trebuiau să sară la apărarea cetății și la lupta pentru cetate Ovidiu, fără îndoială, a luat parte. Ca om versat în ale Justiției, Ovidiu ne spune că chiar diferendele de drept locuitorii

Tomisului și le tratau prin luptă cu armele și că de multe ori forul era stropit cu sânge. Limba ce se vorbea era o grecească pronunțată geticește, latina era puțin cunoscută. Ovidiu se văeta cu durere la început că n'are cu cine să schimbe o vorbă, iar mai târziu, cu rușine, că a fost silit să învețe și vorbește limba getă uitînd latina. În cetate se pătrundea printr'o poartă cam la mijlocul zidului (urmele porții s'au găsit în dreptul Comandamentului Diviziei).

Dacă complectăm aceste date cu cele procurate de Istorie, aflăm că Tomis era o cetate înființată de o colonie a Miletului, atrasă de adăpostul ce țărmlul oferea corăbiilor și care i constituia un port natural. Pe piața din Tomis se negustoreau produsele unui mic ținut ca o plasă de azi, căci era situată între Calatis și Histria, care-și aveau și ele ținuturile lor. Cetatea se administra de-un consiliu, Greci, poate și Geți grecizați, numit *Gerusia* și era ades tributară vr'unui rege get dinspre Dunăre sau de dincolo, pînă la data cînd Roma și-a întins protecția din ce în ce mai simțit asupra cetăților de pe Pontul sîng. Se știe că în timpul lui Ovidiu, Roma tindea să ajungă pînă la gurile Istrului și avea sub protecția sa pe regele get Cottys, care stăpînea spre cetățile dinspre Mare. Ovidiu trăia în raporturi prietenești cu acest Cottys, ba chiar în raporturi literare, pentru că și Cottys era poet. Tradiții populare spun că Ovidiu a scris pentru Cottys în limba getă un mic cod de legi în versuri, ceace poate fi adevărat, dată fiind aplicația celor vechi de-a avea legile turnate în formule, care să se poată mai lesne învăța și ține minte.

După tradițiile literare, se spune, că Ovidiu era foarte respectat în Tomis, a murit aci și a fost înmormîntat cu deosebită pompă în cetate în apropiere de poartă, în partea sîngă de la intrare. Așa dar mormîntul lui ar putea fi găsit, dacă nu a fost în frumosul sarcofag de marmură și acolo unde acesta s'a găsit.

Limba și literatura latină au origini în spiritul unui popor cu orizont mărginit la agricultură și mic comerț. — un popor bătaios, deci puțin predispus la lirism și abstrucțiuni: vocabularul — strictul necesar,

producția literară — proverbe juridico-religioase și cântece-rugăcini. Cu timpul atras de modele grecești spiritul latin și-a întins brațele spre alții: Livius Andronicus, Naevius au tradus și imitat mărind vocabularul. De abia cu Cicero și în timpul lui latina devine capabilă de lirism și abstrucții, înlesnind o producție poetică. Din grupul de opere, ce ilustrează secolul lui August, a lui Ovidiu se prezintă foarte bogată ca vacabular și întinsă ca proporții.

Ovidiu a debutat cu un lirism avîntat, comunicativ, cîntînd pe Corina, pe care, dimpreună cu el, i-o cînta toată Roma, toată lumea, — versurile lui erau pe buzele tuturor. Scrisorile zeilor și zeițelor deveniseră scrisorile și declarațiile lunei elegante a marei cetăți, care ajunsese a trăi intens, bucurîndu-se de toate comoditățile vieții. *Amores* și *Heroides* au fost, la apariția lor, evenimente literare în lumea romană, — succesul lor a încurajat pe autor spre alte opere, unele mai stăpînite, altele mai libere, dar toate prețuite, cerute cu entusiasm și pornire: *Metamorfosele*, *Ars amandi*, *Remedia amoris*, *Medicamina faciei*, *Fastes*, o dramă (care s'a 'perdut) și multe alte mărunte opere, (care asemeni s'au pierdut sau au fost distruse de poet la plecarea din Roma).

Dacă *Ars amandi* (de și operă didactică) rămîne ca un monument de spirit vioi și cu libertăți ades puțin înfrîinate, — *Metamorfosele* constituiesc o operă întinsă, bogată a umanității și care a servit întreaga clădire de studii asupra miturilor antichității greco-romane pînă azi și inspirația multor mari poeți. În ce privește bogăția putem spune că în cele 16 cărți sunt povestite peste 150 întîmplări zeiești, eroice și umane, începînd cu Crima și pedeapsa titanilor și sfîrșind cu înălțarea lui Iuliu Caesar, din care multe găsim apoi adaptate, dezvoltate, amplificate, etc. de alții. În treacăt, menționez: Povestea românească cu Dumnezeu și Sf. Petru pe pămînt o găsim în Filemon și Baucis din cartea VIII, Romeo și Julieta lui Shakespeare în Pyram și Tisbi din cartea IV, Pygmalion (Florăreasa) lui Bernard Shaw în Statuia lui Pygmalion din cartea X-a, etc. Menționăm asemeni o foarte frumoasă expunere a filosofiei lui Pytagora în cartea XV-a. Această parte a operei dinainte de relegare, dacă a procurat momente plăcute unei lumi

întregi, a frînt în două viața autorului dîndu-i un sfîrșit nenorocit.

În Tomis Ovidiu a scris : *Tristia* și *Pontica* (epistole-elegii), o *Halieutica* (arta pescuitului), *Ibis* (o satiră), *Nux* (o meditație) și vr'una din cărțile *Fastelor* (o poemă didactică despre lunile anului, un calendar ingenios, bogat în date folkloristice latine) sau vr'o revizuire a lor, căci în cartea IV-a fiind vorba de numele Sulmonei, locul nașterii sale, exclamă cu durere :

Sulmonis gelidi, patriae, Germanice, noastrae.

*Me miserum! Scythico quam procul illa
so'o est!*

*Ergo ego tam longe? Sed supprime, musa
querelas;*

Non tibi sunt moesta sacra canenda lyra...

(Fast. IV, vers. 81-84. A Sulmonei celei răcoroase, patria noastră, Germanice! A mea, nenorocitul! Cît e departe de pămîn-

tul scitic! Oare sunt atît de departe? Dar lasă-te de plîngerî, muză; nu prinde la cântece sacre o liră plîngătoare...) vorbind ca din locul său de durere din Tomis.

Marea parte a ceace Ovidiu a scris la Tomis se resimte de apăsarea sufletească, de chinul desrădăcinării și de durerea nedreptății. Versul e îndurerat, scrișnit. Carul cel cu două roate inegale al destinului elegiac se vede că e mînat de-un suflet prigonit, pe un drum strein, într'o zare întunecată.. Poetul e continuu sub povara soartei sale. Conștiința nenorocirii sale nu-i dă pas. Citim, parcă nu elegii, cîntecele unor dureri trecătoare, ci monoloagele, replicile visoroase ale eternei, adevăratei dureri a umanității, adînc rănită de nedreptate.

D. STOICESCU

DIN ISTORIA ORAȘULUI CĂLĂRAȘI

CIUMA DIN 1829

Prin multe și mari neazuri a trecut populația acestui oraș în cursul vremii, dar niciodată n'a avut de suferit ca de pe urma ciumei din 1829, când era să piară mai tot târgul.

Epidemia a izbucnit în 1828, dar s'a potolit spre iarnă, odată cu intreruperea ostilităților rusești din jurul Silistrei. Spre primăvara anului următor, Diebici care luase comanda trupelor și pregătea să dea asaltul cel mare contra cetății din drumul Constantinopolului, a transformat Călărașii într'un vast lăgăr militar, în care soldații forfoteau fără încetare. Către sfârșitul lui Mai 1829, cu toate măsurile de pază, începe să se audă iarăși de ciumă.

Pe atunci, în Călărași, coleschisecretar Bacalu, eră cinovnicul cel mai de seamă, cu puteri nelimitate când era vorba de ciumă. Dela primele șvonuri a luat omul toate măsurile ce putea lua în acele împrejurări; greutatea cea mare, era lipsa unei case mai mari, în care să poată aranja o carantină. La 31 Mai, Bacalu a scris la București, Comisiei cercetării bolnavilor, cea însărcinată cu combaterea epidemiei, și Divanul săvârșitor pus în curent cu pericolul ce amenința, a dat porunca la 4 Iunie, ispravnicului județului, căminarul Iordache

Geanoglu, să facă tot posibilul să me-remetisească vre-o casă pentru acest scop.

Ordinul Divanului s'a încrucișat în cale cu înștiințarea cărmuitorului că „ciuma a izbucnit, adusă de Evreii fu-giți de dincolo (din Silistra)“. În înștiințarea lui, Geanoglu propunea să ia la goană pe Evrei, fără care „nici un cinovnic nu va mai sta în ser-viciu“. În cele din urmă s'a hotărât ca toți Evreii fugari să fie scoși afară din târg, înspre satul Călărașii Vechi și „periorisiți acolo după pravilele caran-tinești“.

Logofătul Nicolae Catacaș a fost însărcinat să facă în grabă spitale pentru ciumași, atât în târg, cât și la Călărașii Vechi, iar pentru grija și administrarea acestor spitale au fost numiți trei boerinași din partea locului, biv polcovnicul ot Pisculești, Petrache logofătul... și Constantin logofătul ot Mărculești.

Dar boala se întindea din zi în zi tot mai mult. Bacalu moare de ciumă la Călărașii Vechi în ziua de 6 Iunie, iar după trei zile moare și un lucrător din ai lui Catacaș. Spaima prinde pe toți. Cei trei boerinași după ce și-au încasat „folosul“ au fugit. La 29 Iunie, cărmuitorul înștiințează, că „arătându-se cu

„nesupunere la poruncile stăpânirii au „dosit din slujbă”, dar Dar Divanul dă poruncă strașnică „să se rânduiască ori „ceaușul de ispravnic, ori alți oameni, „care vor fi mai vrednici, ca să meargă după numiții și verdeunde va fi, „luându-i, să-i aducă la ispravnicat și „făcându-le cunoscut această poruncă „a Divanului, negreșit să se pornească „a și îndeplini slujba cu care au fost „însărcinați“.

Tot atunci, la 29 Iunie 1829, generalul Crosovschi intervine cu toată tăria la Comisia cercetării bolnavilor, să ia măsuri cât mai rezezi pentru curățirea orașului și cere să se aleagă un om de încredere, care să ia contact în acest scop, cu ștab maister Zaborowschi, cinovnic al carantinei din Călărași, specializat în chestiuni de curățire. Atunci a fost ales logofătul Nicolae Catacaș, antreprenorul construirii spitalelor și al palanganurilor, adică a îngădirilor pentru izolarea bănușilor.

Pentru îngrijirea bolnavilor se afla aici doctorul Țircă.

Treaba mergea greu și boala se întindea. Mergea greu, mai ales din cauza negustorilor ambulanți veniți din toată lumea pe urma soldașilor, ca să le vândă tot felul de nimicuri, dar cu deosebire băutură, vin și rachiu. La 9 Iulie, zapcii străinilor din plasa Lichireștilor, vestesc că ciuma s'a ivit printre acești negustori așezați cu tarabele în jurul târgului Călărași.

Lucrurile încep să devie grave. La 10 Iulie, Comisia cercetării bolnavilor, trimite cinovnici ruși să îngrijească de bolnavii din Călărași. A doua zi, la 11 Iulie, însuși „pomojnicul glavnoi director de spitaluri pod polcovnic Kuric“, cere pentru Călărași să se trimită patru oameni, care să vadă de bolnavii de aici. Imediat, în aceeași zi, s'a trimis un cinovnic Coleschi asesor Dorojinschi

care să aranjeze carantinele din Călărași.

La 12 Iulie, a fost adus Ștefan Doicescu, care se distinsese în combaterea ciumei din Slobozia. Doicescu, ia contact cu logofătul Nicolae Catacaș, iar când a fost vorba să se adreseze și faimosului specialist Zaborowschi, constată că acesta n'a mai dat prin Călărași de multă vreme. S'a mai întâmplat că tot atunci a căzut bolnav și Catacaș, așa că Doicescu singur n'a făcut mare lucru.

Alarmați, cei din București trimet pe căminarul Costashe Mardagiu cu „carte deschisă“ dela Ruși, să execute întocmai un program de măsuri rezumat în 9 ponturi, din care principalele erau creiarea spitalelor pentru bolnavi, îngroparea morșilor, dezinfectarea și izolarea suspecșilor. În acest scop i s'a dat ca ajutor pe polcovnicul de ciocli Sava cu 4 ciocli, unii pentru întinsul hainelor, 400 de costume noi pentru îmbrăcarea suspecșilor și izolarea lor ca să și facă termenul de carantină în niște locuri îngădite de palanganuri construite de praporcicul Costromiticov; slugerul Hristodor Marinoglu trebuia să îngrijească de lemne, iar cazacii din localitate au primit ordin să dea tot sprijinul și mai ales să ajute pe locuitorii băjenari.

Opera de curățire începe, dar epidemia se întinde mereu. Doctorul Meș, care înlocuise pe Țircă și cu polcovnicul Sava nu mai dovedesc cu atâta treabă. La 4 Septembrie se mai trimet din București 2 căruțe cu câte patru cai și alți 4 ciocli, să îngroape morșii. La 10 Septembrie s'au isprăvit și medicamentele Doctorului Meș. La 13 Septembrie căminarul Mardagiu comunică că boala s'a întărit, că însuși doctorul a căzut lovit de ea. La 16 Septembrie Divanul scrie celui al doilea ispravnic, Iordache Slătineanu:

„Cinstitul căminar Costache Marda-

„giu, îngrijitorul molevmei dela Călărași, prin raportul dela 13 Septembrie înștiințează Divanul că acolo în târgul Călărași unde se află, se urmează o foarte mare neorânduială la curățirea ce este poruncită a face din pricină că nu are salahorii cei trebuincioși a pune în lucrare câte privesc spre curățirea orașului și a spitalurilor de acolo, cum și cioclii de ajutor pentru îngroparea celor ce mor pe toate zilele care zac moși neîngropași peste câmp și pe la pereții caselor, și se roagă Divanul a se face punere la cale, cu a i se da ajutorul cel cuviincios. Drept aceia se scrie dela Divan D-stale Iordache Slătineanu, ca luând în băgare de seamă arătările mai sus pomenitului boer, să întrebuințezi negreșit orice mijloace vei ști, a da trebuincioșii salaori pentru îngropar a morților și cioclii ce-i va fi lipsind să-i înmulțească și tot cuviinciosul ajutor spre a putea aduce întru îndeplinire însărcinările ce-i sunt puse asupra-i. Salahorii însă ce se vor trimite la Călărași să-și aibă merindele trebuincioase cu sineși, ca să nu cerce lipsă de hrană. Ci dar întocmai făcându-se urmare să aibă Divanul răspuns”.

Celălalt ispravnic, Geartoglu (probabil Geanoglu), deși se afla în Călărași, dar de teama contaminării s'a închis în casă și sub pretext că i bolnav, nu voia să primească pe nimeni. Din această cauză comandantul trupelor rusești îl reclamă și Jeltuhin, deplin împuternicitul și prezidentul Divanurilor, îi face observații și trimite și pe parucicul Silbergel din Derskipolc de egeri călări, care să pună rânduială în curățirea orașului.

Și cu toate că Mardagiu vede lucrurile în bine, ba anunța chiar că „cu mila lui Dumnezeu după sânguința ce s'a făcut, năprasnica boală a mai conte-

„nit”, în realitate epidemia secera fără milă.

La 20 Septembrie, chiar Sava polcovnicul ciocliilor a șters o la București și a lăsat pe ciocli de capul lor, fără nici un frâu blestemățiilor lor. La 26 Septembrie, Călărașul a fost închis complet cu trupe; nimeni n'avea voie nici să intre, nici să iasă. Publicațiuni mari s'au afișat în tot București, la 28 Septembrie, în care se anunța izolarea acestui târg. La 1 Octombrie, Hugot, consulul Franței, comunica guvernului său, că în Călărași mureau câte 100 și 120 de oameni pe zi.

Incercuiși, sau întepuiși, cum se zicea atunci, fără nici o comunicație și fără nici un ajutor, Călărașenii s'au stins unul câte unul, iar epidemia a dispărut în lipsă de noi victime. La 10 Octombrie, s'a trimis din București o tulumă mare cu care s'au spălat casele contaminate. În acest chip s'a făcut o dezinfectare generală; până și drumul spre București cu conacele și posturile de poștă au fost dezinfectate de Matache Mihai, cinovnicul înadins orânduit pentru aceeași slujbă de către doctorul Alexandridi din Comisia cercetării bolnavilor.

Spre iarnă la 4 Decembrie 1829, mai rămăsese vreo câți-va soldați ruși bolnavi în spital, numai că acest spital era așa de rău și dărăpănat, că bolnavii pătimeau mult din cauza frigului și neodihnei. Atunci s'a hotărât să fie mutați la Măgureni, în casele în care era depozitată muniția de război. În acest scop s'a dat ordin ca această muniție să fie ridicată, iar ispravnicii Iordache Slătineanu și Hristache Buzescu, ajutați de comandantul rus din Călărași, maiorul Tomilowschi, au primit ordin ca în soroc de o săptămână să mute toți bolnavii, cu căruțe cu boi luate de prin județ.

Așa a scăpat pentru totdeauna orașul Călărași de Ciumă.

Dr. POMPEI SAMARIAN

PATRIARHUL ORTODOXIEI ROMÂNE

Se veseleşte astăzi ortodoximea României întregite participând la intrarea în Biserica patriarhală a părintelui ei sufletesc Patriarh al Bisericii noastre. Saltă și se bucură toată creștinătatea și tot poporul nostru, cu îndoită bucurie, văzând astăzi intrarea în Sfânta Sfințelor a Marelui Arhipăstor Nicodim, ridicat la demnitatea celor întâi ai lumii întregi, purtat de Duhul Sfânt și care ne aduce și ne împărtășește tuturora buna voie Dumnezească.

Singuri, încoronații și întocmai cu apostolii împărați, Constantin și cu Maica sa Elena, apărătorii și așezătorii scaunului Constantinopolitan al ortodoxiei întregii lumi, astăzi când acest așezământ al lor este primejduit din temelii, primesc nevăzut în biserica lor, maica bisericii ortodoxe a tuturor Românilor și astăzi a creștinătății libere întregi, pe întâiul arhieru ca pe mirele Bisericii, încredințându-i scaunul cel apostolicesc și soarta Bisericii ortodoxe celei universale. Nевăzut, de față, stau la acest înălțător praznic împreună cu Sfinții împărați, cete întregi de ierarhi ai Bisericii române, martiri și apostoli ai năzuințelor naționale, purtători de lanțuri prin închisorile păgâne pentru nădejdele Bisericii și ale Neamului, fac ceată cu toții la această priveliște înălțătoare pătruși până la umilință de sfințenia și măreția ceasului, pentru care și ei și-au dat tributul până la jertfa sufletului, fără însă a avea fericirea să-l vadă cu ochii pământești.

În Catedrală, și de către acești înaintemergători arhipăstori ai ei se și pune astăzi în fruntea Bisericii noastre noul luminător ales al credinței Neamului, și mâinile lor, se pleacă cruciș în clipa de față, vâr-

sându-se îndoita binecuvântare și har asupra creștetului noului nostru întâi ierarh, ca mirul asupra capului lui Aaron. Sfinții încoronați, împărați, es astăzi din cadrul icoanei lor, ca să înmâneze sceptrul înaltei slujiri al ortodoxiei, întâiului nostru Patriarh ales, încredințându-I sufețele credincioșilor, făcându-L strejer al sfântului lor lăcaș și dându-l în stăpânire duhovnicească întreg Regatul României și apărarea Ortodoxiei universale.

Cărturarul Antim îi deșteaptă aducerea aminte a împodobirii sfințelor lăcașuri chinovicești cu așezăminte de cultură și pietate ca la Neamțu. Iar Marele Grigore, tovarăș de cărturare de altă dată al lui Gherontie Nemțeanul, din epoca de glorioasă strălucire a Lavrei Neamțului, diamantul ortodoxiei și păstorul adevărat al oilor lui Hristos, nu după față ci după Evanghelie poruncește Cărturului de astăzi al aceleiaș, Lavre și următorului scaunului său, ca să stea drept și tare pentru Sfânta credință străbună, pentru Sfântul Altar al Sf. Împărați, să nu pregete pentru grijile Țării, apărând și una și altele de protivnicii din lăuntru și dinafară, până la jertfa de sânge, neînfricoșându-se de cei ce omoară trupul și altceva mai mult nimic putând să facă.

Din aceste motive, o iubitorilor, în clipa de față, în jurul și în mijlocul nostru, toate sunt pline de miros cu bună mireasmă, pentru că astăzi ne-a răsărit nouă ortodoxilor praznic de negrăită bucurie; cetele cele de jos se adună împreună cu cele de sus într-unu laudă către bunul Dumnezeu, Carele, în îndurarea Sa cea mare către noi, a cercetat pe norodul Său cu milă, puind în

sfeșnicul Bisericii Sale pe luminătorul Său cel mai mare și alesul nostru.

De altfel, și în singur actul acesta al înălțării Lui la cea de pe urmă treaptă ierarhică, trebuie să vedem noi un nou botez pentru Dânsu, în pătimirile și Moartea lui Iisus Hristos, cum și o răsplătire dorită de întreaga suflare creștină românească, pentru toate ostenele, vegherile și trudele ce le-a închinat până acum numai Bisericii și credinței naționale, și care, toate la un loc, îl așează și îl întăresc în scaunul cel dintâi arhieresc al Bisericii și Neamului. Și crucea lui Hristos cea nouă, pe care Și-a luat-o pe umerii Săi noul nostru Mare Arhipăstor are în sine și arvuna biruinții (Romani Cap. 6 vers. 5). Căci după cum Hristos, începătorul mântuirii noastre, a pătimit că să intre întru slava sa (Luca Cap. 24 vers. 26), și ca să sează de adreapta scaunului slavei întru cele înalte, tot astfel și fiecare smerit arhieru următor al său, se ridică la înălțime (Evrei Cap. 11 vers. 10) și intră întru slava cea Dumnezeiască.

Intru amintirea deci, a acestei veșnice biruinți care învinge lumea, s-a înălțat în scaunul cel mai de sus al arhieriei Înalt Prea Fericitul nostru Patriarh Nicodim după pilda lui Hristos, Mai Marele Păstorilor noștri, biruitorul iadului, al morții și a toată vrăjmășia. Și sufletele noastre vor fi cuprinse de bucuria cea mai negrăită, când El, va lumina strălucind scaunul Său ca o făclie cu toate luminile aprinse pe care trebuie să le reverse un patriarh ca stâlp și apărător neînfriecat al credinței, și când gura Lui plină de har și de adevăr, va rosti fără șovăire și neostenind, adevărurile Celui Mai Mare și Întâi Arhipăstor al Blândului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Să întâmpinăm dar, o iubitorilor, pe noul nostru Patriarh ca pe cel mai mare părinte trimis nouă de Pronia Dumnezească. Să-l înconjurăm totdeauna cu cea mai neprecupețită dragoste, cu adâncă evlavie și cu supunere desăvârșită.

Săpați-L pe lespezile inimilor voastre, și fie ca ele, să arză fără mistuire cu dragostea cea către El, încălzite în rostul gurii Lui, pline de darul și de graiul începătorului tuturor păstorilor. Inconjurați-L ca o ceată, sprijiniți-L, ajutați-L, să ducă la bun sfârșit tot ce va crede El că poate spori fericirea noastră sufletească și trupească și mai ales aceia a întreg Neamului Românesc și a Ortodoxiei a toată lumea.

Și atunci, El, văzând credința, dragostea și nădejdea ce v-ați pus-o într-Însu, nu va înceta a mijloci și a se ruga pentru norodul Său, (I Macavei Cap. 9 vers. 44-46) și după pilda marelui preot Ioachim, va aduce neîncetat pentru noi arderile cele de tot după rânduiala lui Hristos, și va striga către Domnul din toate puterile Sale, ca să cerceteze întru tot binele casa noastră (Iudit Cap. 4 vers. 15). Iar noi, întăriți în credința că, bunul Dumnezeu, milostivit de rugăciunile Prea Fericitului nostru Patriarh, ne va vindeca pre noi după două zile într-o atreia cu învierea, și vii vom fi înaintea Lui (Osie Cap. 6 vers. 3) să plecăm genunchii smeriți înaintea mirelui Bisericii noastre și să-l strigăm din tot sufletul nostru creștin și fiesc,

INTRU MULȚI ANI, PEA FERICITE STĂPĂNE!

† GALACTION SILISTREANU

Vicar Arhieru al Tomisului

G E L O U

D U X B A L A C H O R U M

Despre *Gelou Dux Balachorum*, din partea nord-vestică a Ardealului, pomenește primul cronicar ungar Anonimus C. XXV și apoi reputații noștri istorici Onciul D.¹⁾ N. Iorga²⁾ Al. Xenopol³⁾ și alții.

Că *Gelou* a fost român nu există nicio îndoială și nicio îndoială n'ar trebui să existe nici în ce privește românitatea numelui de *Gelou*, rostit, după toată probabilitatea, *Gelu*.

Totuș în această privință unii se îndoiesc că numele *Gelou* ar fi românesc. Așa de pildă între alții, Diculescu Const., în lucrarea sa despre Gepizi⁴⁾ îl consideră de origine gepidă și-l derivă dela ahd. *Gail* „lustig, angelassen“ augr. *Gäl*.

Cu toată bunavoiența ce am avea de a privi ca fundată teoria *gotismelor* în limba Românilor din Dacia-Traiană, felul cum se explică aceste gotisme în româna este lipsit cu totul de seriozitate, neținându-se socoteală de criteriile științifice în asemenea cazuri.

Etimologia gotică propusă pentru *Gelu* este o dovadă.

În adevăr, oricât am vroi, nu-l putem deriva dela *Gail* sau *Gäl*, chiar admitând și o formă scurtă a numelui wand. *Geilamir*, pe lângă *Gellimir*, *Geilumir* sau *Gailamir*, așa cum susține Diculescu, căci nici o normă fonetică nu se aduce în sprijinul prefacerii sunetelor și nici o dovadă despre existența vreunei forme *Gelu* în gepida.

De altfel este și firesc aceasta, întrucât origina cuvântului în chestie este curat românească. Probă: *Gelu*⁵⁾ este numit *Dux Balachorum*, e vorba deci de un român și prin aceasta de un nume românesc, așa că numai cu ajutorul limbii românești urmează să se limpezească origina lui.

Noi credem că avem a face cu un diminutiv al numelui propriu *George*, așa cum am susținut mai de mult într-o notiță din revista „Dunărea“ (1925, II pag. 22, nota 2): Românii atât cei dela nord cât și cei dela sud, au numele propriu *Georgius* sub următoarele forme, după proveniența lor deosebită.

1) Din Ist. Rom., 1913, pag. 17—18; originile Princ. rom., Buc., 1899 pag. 125, nota 20.

2) Hist. d. Rom. d. Transylvanie, 1915, pag. 45.

3) Ist. Rom. vol. II, pag. 180.

4) Die Gepiden, Leipzig 1922, pag. 188.

5) ... în genere, poporul, și mai ales cel român, nu întrebuițează mai niciodată numele proprii întregi, ci mai totdeauna cele prescurtate: *Gelu*, în loc de *Georgel*, ceea ce ar explica mulțumitor și omânismul lui *Gelou*, poreclit de Anonimus.

Gheorghe, ca numele din calendarul ortodox gr. Gheorghios și

George (Giorge, Giorgiu etc.), derivat cât se poate de normal, din latinescul **Georgius**, conform legilor fonetice ale limbii noastre.

Diminutivele dela Gheorghe⁶⁾ George⁷⁾ sunt numeroase, dar ne mărginim la următoarele :

Ghiorghel, de unde prescurtatele în aromâna : *Ghelu*, *Gheli*, *Ghela*.

Georgel, de unde prescurtatul *Gel(u)*.

Ne oprim la diminutivul prescurtat *Gelu*, format cu sufixul latin *elus-a-um*, ce-l întâmpinăm în atâtea și atâtea cuvinte românești de origine latină : miel, surcel, purcel, frumușel, nepoșel etc.

Nimic, prin urmare, nu arată că ar trebui să ne îndoim că *Gelu* derivă din

6) Dela Gheorghe avem diminutivele : Gheorghită, Ghiță ; arom. Gheorghică, Ghică, Ghicu, Ghicea, Ghiciu etc.

7) Dela George avem : Georgică, Hică ; Georgel(u), Gelu, Gingel(u) etc.

Georgel(u), o derivare care păstrează toate legile de prelucrare a cuvintelor românești de origine latină. Tot așa avem pe *Ionel*, respectiv : *Nelu* și *Neli*, pe *Costel(u)* respectiv : *Stelu* și *Telu* de unde : *Telescu* ; *Sandu-Săndel*, respectiv : *Delu*, de unde *Delea* și *Deleanu* ; *Teodorel*, respectiv : *Dorel* etc.

Pe când origina latină se lămurește în mod firesc, potrivit legilor de prelucrare ale limbii noastre, derivarea din limba germană apare cu totul nepotrivită legilor fonetice ale limbii românești.

Gelu dux Balachorum, este prin urmare diminutivul prescurtat a lui *Georgel(u)* și se datorește obiceiului atit de răspândit la Români, de a întrebuița pentru numele proprii, mai totdeauna diminutivele și încă cele prescurtate, în vorbirea curentă, atit la țară cât și la orașe.

PERICLE PAPAHAĞI

C R O N I C A M Ă R U N T Ă

ȚARA A COMEMORAT cincizeci de ani dela moartea lui Eminescu, — dar această comemorare nu e mai mult decât un moment al actualității lui Eminescu, actualitate care depășește orice proporție vroită ori înfăptuită de a comemora. Fenomen literar fără precedent la noi, actualitatea lui Eminescu dăinuiește de mulți ani, sunt poate zece ani, și nu are ceva asemănător decât într'o oarecare permanență a lui Caragiale, dar numai cu o parte din opera sa: aceea în care scriitorul a asigurat împotriva uitării naționale, — era nevoie, — slăbiciunile timpului său, slăbiciuni raportate cu un meșteșug neîntracut decât de cruzimea scriitorului de a fi stat la pânda lor. Dar pe când timpul nostru nu poate regăsi în Caragiale ceva mai mult decât aceste slăbiciuni, prelungindu-și existența până în zilele noastre și fără prezentările scriitorului, în Eminescu este altă ceva și de o altă esență. Dincolo de societatea măruntă, pentru a cărei fixare Caragiale a cheltuit eforturile unui mare meșteșug de scriitor, Eminescu a văzut nația, care, ea, nu era măruntă ca societatea ai cărei martori au fost amândoi. A aduna laolaltă puterile sufletești ale unui neam, legând de durerile lui propria sa durere și găsiind în trecutul lui motivul unei mândrii de alt fel de cât falsa mândrie a aspectelor proaspete — a scutura timpul său de ceea ce tocmai acelui timp i se părea mai de preț, a crezut că poate încerca Eminescu în timpul său și cu viața sa. E unul din multele și marile prejuri ale lui. Căror cauze se datorește această întoarcere unanimă a unei țări către poetul lăsat în pace de imitatori și rămas fără urmași? Un studiu al acestor cauze ar aduce cu sine o mare înțelegere a timpului nostru. Una din cauze e fără îndoială, acel accent pe național al timpului nostru, care nu putea să nu găsească în Eminescu un tovarăș de drum luminat, un învățător și prin marea personalitate a poetului, — o autoritate trebuincioasă.

O a doua cauză este însă, fără îndoială, acea Viață a lui Mihai Eminescu, lucrarea de osteneți isbutite, pe care i-o datorăm d-lui G. Călinescu. Opera poetului și numele său larg răspândit în toate cercurile reclama această biografie, cea dintâi de preț pe care o avem după multe încercări palide și câteodată mincinoase mai înainte făcute. Cum era și firesc studiul vieții a făcut ca opera să primească o nouă lumină și un nou interes mult mai mare decât studiul operii însăși. Poetul e în actualitate și cu viața sa, cu drama sa, de care opera nu mai poate fi despărțită în interesul ce continuă a trăi pentru numele său.

Cărțile domnilor Lovinescu și Cezar Petrescu sunt de bună seamă și ele cu mult în actualitatea lui Eminescu; dar, poate, în concepția lor, deși inegală, a fost ceva comun, a fost o voință de ambiție literară de a vorbi unei țări despre ceea ce la un moment dat i-a plăcut mai cu deosebire. Sunț romane, care au lăsat de o parte observațiunea sigură, că viața însăși e un roman mai bun ca oricare roman. Viețile acestea pentru care s'a adus de aiurea un neologism fără noimă ca și concepțiunea lor, — viețile „romanțate“ pălesc, biografia rămâne. Cu mijloacele lui mai simple ori mai profunde cititorul își face singur evocarea figurii, a timpului, a locurilor și a oamenilor, pe care i-o prilejuește lectura unei biografii. Faptele care nu s'au întâmplat niciodată, ori s'au întâmplat altfel ca și acele care cu adevărat au avut loc, pretind dela cititor un egal proces de evocare pe care el îl realizează în felul său: din punctul său de vedere între Odiseia și Istoria Revoluției Franceze este o identitate mai mare decât aspectul material a două cărți ce stau pe masa lui. Cititorul prețuește această lucrare mintală de evocare, pe care unii scriitori i-o neglijează dar spre paguba numai a marilor lor eforturi. Viața romanțată e o evocare făcută gata, e lucrul altuia, al celui care

a întreprins-o, e un fel de problemă lipsită de plăcerea deslegării, pentru că soluția problemei e mai prezentă decât înseși datele ei. Biografia are alte daruri și alte puteri : cu cele mai strălucitoare genii ale omenirii, oameni care au trăit înaintea noastră ca și noi, avem ceva comun, — viața noastră. Cine ne pune în fața vieții altora, însă a vieții, aceea care a fost trăită de cineva și nu pictată de altcineva, ne va preocupa întotdeauna mai mult și va isbuti să ne dea câteodată, ceva, pentru propria noastră viață.

* * *

Dar în comemorarea ca și în actualitatea lui Eminescu nu sunt numai lucruri fermecătoare ; e ușor de văzut în amândouă un amestec de vanitate și de mică fățarnicie.

Azi toată lumea este lângă poet, dar aceasta nu se pare de ajuns. E un fel de mică datorie de a fi neapărat și împotriva unui lucru. Suntem firi complexe: nu ni e destul a fi „pentru“ ceva, ci ni se cere a fi și „contra“. Și fiind pentru Eminescu, e un fel de poruncă a multora de a fi contra timpului său. Scriitori își umflă vocea pentru a se ridica împotriva „marei rușini a unei epoci nu în destul de sensibilă și pregătită“ și a vorbi „despre o lume închistată în egoismul ei și în socoteli de parvenire“. Un poet pretinde că Eminescu și-a „mâncat inima“ „printre mișei, printre pitici“. Vedeți, timpurile de astăzi sunt sensibile și pregătite și trăim într-o vreme în care oamenii se întrec în jertfă și modestie.

Judecățile astea, lipsite de a dăncire, sunt lipsite și de ceea ce se cere unei bune judecăți. După astfel de sentințe scriitorul citat ar fi vroit ca Eminescu, atras și nu numai atras dar câștigat luptei de partid, trebuia neapărat să fi biciuit pe liberalul care vorbea toată vremea despre patrie și despre virtute, să fi fixat pe un Fundescu în „uriciunea fără suflet, fără cuget“ să fi lovit în C. A. Rosetti, în pocitura „cu bulbucații ochi de broască“ și totuși liberalul și pocitura, cu gândul la judecata anului 1939 să se fi înțeles cum să aștearnă flori în calea poetului, urmând a străluci astfel de „pregăti e“ și „sensibilitate“. Este scris de luptă în scrisul lui Eminescu și poetul l'a vroit. Dar scrisul de luptă nu este un scris pentru un adversar ci numai luptă, o luptă care sfârșește cum sfârșește lupta, cu învinși și cu învingători, iar nu cum sfârșește scrisul cu admirație ori cu uitarea. Din timpurile trecute sunt mult mai bine venite prezentările exacte de cât judecățile, ori cine le-ar face. Dar prezentările acestea cer muncă și cer artă, știm foarte bine lucrurile acestea, dar punem în locul lor judecățile și câteodată pre-

judecățile, adică judecata altuia. Și vorbim altfel, — mică fățarnicie cu prilejuri care, ele, sunt în ade-văr mari.

Dar e și vanitate în sărbătorirea lui Eminescu : e una legitimă, aceea care ne spune nouă înșine, că suntem un popor în stare de a crea valori măcar pentru noi înșine deocamdată, dacă nu și pentru cei ce cred că au pentru graiul și hotarele lor, — destule ; și acestea ne încredințează în puterea de a lucra, de a continua lucrul de inspirație națională, singura de preț.

Dar mai este și o altă, nelegitimă aceea : e de mare modă să fim lângă poet. Locul lângă poet ! ce loc ! Câteodată locul este un confortabil fotoliu putând deveni strălucitor dacă nu și remuneratoriu. Umbra poetului e mare, ea poate răcori multe condeie obosite în arșița unei producții de parte de orice umbră proprie. Imitatorii au renunțat : proprietar de câteva ori pe ritmurile sale, Eminescu a pus și o aprigă stăpânire pe o limbă din care orice împrumut se descopere îndată, se răstoarnă și se osândește fără milă. Cine are curajul să întrebuițeze măcar simple cuvinte ca acestea : „viața-mi luminează“, „ca să-ți ascult chemarea“ sau fie și „dela creștet până'n talpă“ ? Cuvinte simple, foarte obicinuie și totuși un domeniu — al altuia, al lui Eminescu.

Poezia modernă a ținut să fie cu ceva la comemorarea poetului ; în numele ei, cine știe ? — poetului care căuta, cu atâtea sete, forma, i se trimite un răvaș în ritm nou, când de colind, când nici de colind, în care e vorba de „pași șui“ de „haiduci haihui“ de „pădureți ciobani“ de „piscul unui cântec rebel“ de „bocanci de sânge și de glod“ de „Marea Neagră, neagră și uitucă“ de un „hamal cu fruntea în cer, hamal de fier“ (vedeți aci pe Eminescu) răvaș care nu va ajunge, decât foarte anevoie, la piscul Venere și Madonă. Umbra poetului e neputincioasă de a crea valori.

Dar aceiaș umbră e bună totuși pentru altceva : de lângă ea se cer tăblițe pe străzi cu numele poetului (pentru a i se face parte dreaptă față de atâtea străzi Lahovari, Catargiu și Cantacuzino), un scriitor vrea străzi mari iar nu ulicioare mici și strâmbe, — se cer bani pentru statui, constituiri de comitete comemorative și sacrificii materiale, — dela Stat, — neapărat, — pentru glorificarea poetului. Dar statuile, tăblițele și comitetele nu au fost cu nimic în actualitatea poetului, nici în farmecul nou pe care îl are acum poezia lui. Nici nu puteau fi. Dacă erau cu ceva atunci, oricând și oricine, ar putea aduce în actualitate pe un Vasile Pop, bunăoară. Acea a lui Eminescu are cauze nu semne exterioare urbanistice. O mare statuie, un mare monument de artă da, atât. Ea trebuiește la noi, în

București, pentru arta cu care va fi făcută. Din celelalte avem. Comitetele? Cine mai știe azi că în 1911, de pildă, defunctul magistrat Corneliu Botez a fost președintele comitetului pentru ridicarea statuii la Galați într-o zi de toamnă încheiată cu un banchet în onoarea ministrului de instrucție însă? Dacă fiecare nu-și ridică singur statuia, altele nu-l vor păstra mai mult ca propria lui operă în viața nației sale. Cea mai bună statuie a lui Eminescu e lectura lui și tot ce am face pentru răspândirea acestei lecturi prin răspândirea învățaturii, va fi mai mult decât o mie de străzi cu numele poetului. Iată pentru ce gestul Primarului Capitalei de a fi vroit o ediție a poeziilor lui Eminescu, una mai mult, dar una foarte frumoasă, va fi memorat.

Dar în opera lui Eminescu este și o etică. Ar fi interesant de știut dacă după cincizeci de ani dela moartea poetului, virtutea nu mai e o nerozie și dacă geniul a încetat de a fi o nenorocire. A vorbi despre virtute este a vroi, cu inconștiența dificultăților, unul din cele mai anevoioase subiecte. Dar sărbătorirea de neuitat a d-lui Nicolae Iorga în ziua de 9 Mai 1939, cu prilejul apariției ultimului volum al monumentalei sale Istorie a Românilor, ne arată că vremurile, pe care le avem în față, lasă fără niciun înțeles unele cuvinte eminesciene.

SANDI CONSTANTINESCU

COMEMORAREA MORȚII LUI EMINESCU ne-a prilejuit infinit de dureroase reflecții. Fără să credem în unanimități, aveam, totuși, speranța că măcar în majoritate, intelectualii români vor dovedi înțelegere și prețuire față de cel mai de seamă poet al Neamului. Nu ne lăsăm înșelați de generalul entuziasm cu care toate publicațiunile și toate instituțiunile de cultură au înțeles să-l pomenească pe cel atât de uitat. Acesta este un merit care nu salvează decât aparențele. Pentru marele public, pentru gloata cetitorilor, Eminescu a fost și a rămas un necunoscut. Am verificat lucrul prin librării. Opera marului poet nu interesează. Puținele și merituosele încercări oficiale de a desmorți conștiințele, n'au avut nici un răsunet. Sensibilitatea nației rămâne adormită, chiar atunci când cuvintele profetului sunt mai actuale.

Ne-am așteptat ca toate editurile, mai ales cele „românești“, să tipărească ediții noi; să se întrecă în frumusețe de tipar și-n estinătate de preț. Ne-am așteptat să vedem circulând zeci de mii de volume, sute de mii de fotografii; să se ridice zeci de monumente în toate colțurile țării, să se schimbe măcar numele satului în care s'a născut...

Nimic din toate acestea. Oamenii își văd de tre-

burii, își clădesc case-și pornesc în vilegiatură, cu două – trei romane proaste în geamantan și cu foarte multe intenții de „flirt“ în minte. Despre Eminescu știu doar că a murit nebun... Și că a scris ceva... așa... niște poezii... despre lună și despre stele... Și că a fost mare... Și că au citit un roman despre el... în care e vorba de o gănganie, pe un guler...

Fără voie ne gândim la Germani. E peste puțință ca 'n casa unui știutor de carte să nu se găsească reuniți: Goethe, Schiller, Lenau... Ne gândim la Ruși, la întunecații vagabonzi ai stepelor, care-și poartă în coburi poeziile lui Pușchin și-și povestesc, lângă focurile de popas, isprăvile lui Taras Bulba... Ne gândim și ne doare inima, și am vrea să schimbăm ceva, să clădim ceva, sau măcar să născocim ceva, care să ne poată scoate din nedumerire și din tristețe.

Și am vrea, mai ales, să știm dacă suntem prea tineri sau... prea bătrâni...

De câte ori am citit ceva despre Eminescu, mi-am adus aminte de eroarea pe care a avut-o poetul față de panegiriști. El a urit vorbăria, în aceiași măsură în care a iubit singurătatea și tăcerea. O dovedește opera lui pe care o vedem cu toții, dar pe care încă n'o înțelegem. Eminescu, pe lângă genialitatea lui creatoare, înfățișează un monument de cuviință și discreție.

O cuviință și o discreție de care urmașii n'au ținut și încă nu țin seama. S'ar cuveni să-l contemplăm îndelung; să-i rostim numele cu sfiață și să ne apropiem mai mult de Evanghelia cu care ne-a învrednicit.

Să ne convingem odată pentru totdeauna că el n'a fost mare din cutare și din cutare cauză, ci pentrucă a fost așa cum a fost!

Din noianul de studii, biografii, critice, vieți romănțate și anecdote, legate de geniul și destinul lui, nu-l vom cunoaște și nu-l vom înțelege dacă nu-l vom purta în sângele și-n conștiința noastră.

Odată pătruns acolo, cuvintele nu mai au sens, iar laudele... „I-ar întrista peste măsură“. El n'a creat ca să fie laudat și n'a scris ca să fie răsplătit, ci ca să fie înțeles, și ascultat.

Dovedim cu o persistentă înverșunare, că nu-l înțelegem și nu-l ascultăm. Poate că, în timp, ne trebuie o perspectivă mai mare. Poate că după alți cincizeci ani să avem o sensibilitate mai ascuțită. Poate că, glasul lui, a fost ursit să străbata veacurile, iar nu deceniile. Până atunci însă putem fi măcar cuviincioși, atât față de operă cât și de viața lui, pe care cu prea meschine intenții o răscolesc și-o romanțează epigonii.

G. M. V.

D. C. D. CONSTANTINESCU-MIRCEȘTI și-a făcut o masivă intrare în publicistica română — în publicistica, adăogăm, de erudiție — cu volumul „UN SAT DOBROGEAN: EZIBEI”. Este o vastă monografie, de peste 400 p., prefațată de d. prof. Dimitrie Gusti și însoțită de-o mulțime de fotografii, hărți lămuritoare și, mai ales, material etnografic. Deși concluziile la care ajunge d. C. D. Constantinescu Mircești se referă, în special, asupra satului Ezibei, ele sunt perfect valabile satului dobrogean, în genere.

Reproducem, deocamdată, doar din rîndurile de prezentare ale d-lui D. Gusti următoarele :

„D. C. Constantinescu-Mircești realizează cel dintîiu genul acesta de monografie cu elevi de liceu și, dacă e ușor să se critice din bibliotecă și să se emită păreri despre ceea ce ar trebui să facă alții, cei care au lucrat efectiv la teren și „se înhamă ei înșiși la treabă”, știu cît de grea este munca aceasta de început și cîte piedici se pun în calea celui care ia contact direct cu realitatea și încearcă să apuce un drum încă nestrăbătut. Cel puțin cercetătorii pe teren vor prețui cinstit munca d-lui C. Constantinescu-Mircești și oricum, dacă părerea celor încercați e cea care trebuie să tragă în cumpănă, lucrarea aceasta merită să fie privită ca o pildă și un îndemn...”

DESPRE PICTORUL Stavru Tarasov am scris noi și de rîndul trecut. Și, anume, ne-am mărturisit admirația față de-o pînză lucrată de d-sa cu foarte mare pricepere, — cu excepțional de multă risipă de talent : „Marea în Noembrie”.

Revenim, de data aceasta, pentrucă între timp d-sa și-a deschis anuala expoziție. Ea are loc în sala de mijloc dela parterul Cazinoului Municipiului Constanța și este deschisă sub patronajul d-lui N. Ottescu, Rezydent Regal al Ținutului Marea, care a și asistat la vernisaj (15 Iunie, 1939) când a fost de față tot ce are Constanța mai select în domeniul vieții artistice.

Nu știm — și nu ne interesează aici rezultatul pecuniar al acestei manifestări artistice ; un fapt, însă rămîne categoric definitivat, și, anume, marele succes de public și critică.

Dar, într'adevăr, pinzele expuse sunt minunate. Marine, flori, peisagii dobrogene — totul este cu îngrijire studiat și splendid realizat de pensula maestrului.

Expoziția dumisale constituie o autentică manifestare de artă și faptul că ea are loc aici pe țărmul Pontului Euxin n'are decât să ne bucure.

Fie-ne îngăduit, în ultim rînd, să dorim de-săvîrșit succes maestrului Stavru Tarasov.

INTR'O ELEGANTĂ prezentare tehnică dar și într'o strînsă cauzală legătură a conținutului, a apărut recent, la Constanța, o carte din domeniul istoriei Românilor, datorită D-nei V. Petru, Biblioteca Municipiului Constanța și Doctorandă a Facultății de Litere din București.

Este „Basarab al III-lea”

Se vorbește, aici, despre acel Țepeluș, Domnitor în Muntenia, umbrit pînă acum în bănuiele și vagi ipoteze — contemporan în Scaun, pentru cîțiva ani doar, cu Ștefan cel Mare.

D-na V. P. este cunoscută lectorului dobrogean prin contribuțiile prețioase aduse paginei culturale săptămânale a „Dobrogei June” — cum cunoscută este și mai mult Constanțenilor.

Cartea aceasta este, însă, prima lucrare de mai mari proporții a d-nei V. P. — totuși aceasta n'a contribuit nimic la ingenere, obișnuitul trac de debutant. Ba, dimpotrivă cartea d-sale se bazează pe o vastă și aleasă bibliografie dar, mai ales, își are un veritabil sprijin în documentele — unele, inedite — ale vremii pe care autoarea le-a cercetat cu grije și competență la directă lor sursă. Și tocmai originalitatea acestei lucrări — directă contribuție a d-sale la lămurirea istorică a minunatului dar misteriosului Domn muntean — constă în cercetarea, coordonarea și interpretarea materialului.

Intr'adevăr, departe de-o lucrare de compilație — lucrări atît de obișnuite în ultima vreme — d-na V. P. cercetează materialul, uneori chiar pentru prima dată, la fața locului, aducînd ipoteze noi, pe care le susține cu autentice argumente, transformîndu-le în certitudini. — De remarcat ingenioasa filiațiune a ramurei Basarabilor din care se desprinde acest Țepeluș — ca și dovedirea existenței Domniței Maria.

Cartea nu se poate rezuma, însă, într'o notă — oricît am vrea noi aceasta — ea cerîndu-se să fie citită și comparată într'o recenzie cu ipotezele istorice acceptate actualmente. Ceeace, probabil, vom face cît de curînd.

Încă un amănunt : cartea este însoțită de cîteva gravuri iscălite de d. Mihai Gavrilov, laureat al Salonului Oficial.

D. MIRCEA ROBESCU este un tînăr poet care-și îndreaptă pașii—porniți din stepa dobrogeană—spre adevărata poezie.

Nu de mult d. prof. I. Torouțiu, directorul Institutului grafic „Bucovina”, i-a publicat o plachetă de poeme, care se intitulează romantic—așa cum fi stă bine tinereței — „Flori de vis”.

Grefate pe portativul destăinuirilor, versurile sale sunt calde, comunicative, uneori — alteori, însă ele

ating solemne note de orgă — încât parcurgându-i întreaga plachetă nu se poate să nu rămâi cu ferma impresie că ai în față un autentic talent.

■

CUNOScutUL SCRITOR, d. N. Pora, care va încînta și lectorii revistei noastre cu cîteva din admirabilele d-sale povestiri — a publicat luna aceasta un volum — „Cînd se deschide cerul” — în Editura Fundației „Principele Carol”. Volumul este însoțit de o serie de splendide clișee, inspirate din text, și iscălite de Aurel Jiquide.

Sunt cuprinse aici o serie de povestiri — unele cunoscute ca circulatorii în popor, altele scoase din cronicile noastre și transpuse în graiul de astăzi, după ce autorul volumului de față a căutat și a isbutit pe deplin — să amplifice acțiunea, să o facă mai interesantă, mai de neașteptat.

Scrisă mai cu seamă pentru marea masă a popoului — așa cum sînd toate volumele scoase de Fundația Culturală Regală „Principele Carol” — cartea domnului Pora întrece cu mult cerințele lectorului sătean — ea putînd fi considerată, fără nici o exagerare, ca un model de carte în literatura cultă. Într’adevăr, felul liniștit în care poate povesti autorul, posibilitatea de a se situa deasupra acțiunii epice și de-a privi cu simpatie personagiile d-sale, fără însă să le urmărească în jocul lor, cu patimă ori prejudecată, ca și stilul total integrat subiectului povestirii — fac din cartea d-lui N. Pora un minunat prilej de reconfortantă odihnă sufletească.

Este o carte care se scrie astăzi rar — în epoca noastră de cumplită trepidație, de incontinuuă viteză.

■

„MEȘTERUL MANOLE” a apărut pe luna April — Mai cu întîrziere, datorită faptului că majoritatea tinerilor care-l diriguiesc și-l scriu, a trebuit să răspundă la chemarea țării.

Aceasta, însă, n’a împedat cu nimic ca numă-

rul să apară într’o exemplară prezentare. Reținem colaborarea italianului Marcelo Comilucci, a d-lor Vintilă Horia, Ovid Caledoniu, Horia Nițulescu, I. Șugariu, Miron Suru, I. A. Manolescu.

Pentru felul cum gospodăresc această tînără revistă și veritabilă reprezentantă de generație — d-nii Ovid Caledoniu, Vintilă Horia și Miron Suru merită toată lauda. Ceeace și facem noi aici.

■

D. IOAN MICU — conservatorul Muzeului Regional al Dobrogei a mai scos o broșură în legătură cu arheologia.

Se întitulează „Cetăți, muzee și colecții de antichități din sudul Dobrogei” — și constituie un extras din volumul festiv al revistei „Analele Dobrogei”; Anul XIX; vol. III; 1938.

■

AM SCRIS de rîndul trecut, vorbind despre placheta de versuri — „Sub cerul Dobrogei” — a domnului G. Georgescu Theologu, că vom reveni.

Am face-o bucură, dar pentru aceasta ar trebui să însemnăm aici adevărate și diverse principii de poetică — să arătăm că ritmul corect construit și rima bine aleasă, nu obligă deloc pe cineva să creadă că are în față un volum de „versuri”, chiar dacă autorul (din motive care nu ne interesează aici) și-a subintitulat astfel coperta. Ar trebui, deci, să expunem și să argumentăm aceste principii și cum nu intră în atribuțiile noastre și nici n’avem velleități de a face în această cronică măruntă, chiar și’n parte, un curs de poetică — suntem siliiți să renunțăm la anunțata revenire asupra plachetei domnului G. Georgescu - Teologu. Rugăm deci lectorii a acestor însemnări să le clasifice așa cum le și scriem, ca un postscriptum la nota noastră de rîndul trecut.

EUGENIU V. HARALAMBIE

BIBLIOGRAFIE

CĂRȚI :

- ADRIAN PASCU : „Barbu Lăutarul”, Imagina pitorească a celui mai sbuciumat veac. Editura Libr. Ath. Gheorghiu, Iași.
- MIHAIL ȘERBAN : „Grădina lui Dumnezeu”, Roman, Editura „Socec”, București.
- IACOB MIHAIL GHEORGHIU : „Prizonierii”, Roman, Editura „Tirajul”, București.
- ION SÂN. GIORGIU : „Duduca Sevastița”, Comedie în 3 acte. Biblioteca Teatrului Național No. 3. Edit. „Cultura Poporului”, București.
- G. TALAZ : „Fântâna”, Poezii, Editura „Tiparul Universitar”, București.
- M. DRUMEȘ : „Sfântul Părerere”, Roman, Ediția II-a, „Cartea Românească”, București.
- MIRCEA ȘTEFĂNESCU : „Acolo, departe...”, Roman dramatic, Bibl. Teatrului Național No. 5. Editura „Cultura Poporului”, București.
- A. LEHRMAN : „Frământarea...”, Roman, Ed. „Bibliofila”, București.
- IOANA POSTELNICU : „Bogdana”, Roman, Ed. „Socec”, București.
- V. PETRU : Un domn valah : Țepeluș al III-lea Basarab ; Ed. Moderna, Constanța, Lei 100.
- I. M. RAȘCU : Renunțările luminoase – Poeme – București, 1939, 40 lei.
- D. HINOVEANU : Țărmuri vechi, Poezii, Aprilie 1939. Seini, F. P.
- MIRCEA PAPADOPOL : Poemele Adolescentului, Ed. „Festival”, Siliștra, lei 30.
- MIRCEA RÔBESCU : Flori de vis, Poeme, Ed. Toronțiu, Buc., 25 lei.
- MIRCEA PAVELESCU : Pasărea Paradisului, Poezii, Ed. Jurnal Literar, Iași, lei 20.
- N. PORA : Când se deschide cerul, Ed. Fundația Principele Carol, București, lei 30.
- AUREL FEDIUC : Interior, Poeme, Septentrion, Cernăuți, F. P.
- GEORGE NEGRU : Icoane, Poeme, Ed. Noastră, București Lei 25.
- CONST. RÂULEȚ : Sensibilitate, Poezii, București, 1939.
- T. HAGI GOGU : Romanus și Valachus..., București, 1939, Tip. Universitar.

REVISTE :

- „POPORUL ROMANESC”, Anul VIII No. 11-12, Gara Chitila, Ilfov,
- „CONVORBIRI LITERARE”, Anul LXXII No. 4, București.
- „CULTURA”, Anul II No. 11, București, Str. Ceaușu Radu 1.
- „GAZETA CĂRȚILOR”, Anul XIV No. 17-18, Director Prof. D. Munteanu-Râmnic Ploești, Str. Zagoriț 1.

REDACȚIONALE

Atragem atențiunea d-lor autori, că ordinea în care se publică materialul, este impusă de necesitățile tehnice, așa că nu primează nici o preferință.

Toate manuscrisele, corespondența, cărțile destinate recenziilor, precum și publicațiunile care vor să facă schimb cu revista noastră, vor fi trimise Redacției, Str. Scarlat Vârnav No. 27, Constanța, pe numele d-lui Alex. Gherghel.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

PONTICE

Apare lunar

CUPRINSUL:

- AL. VLAHUȚĂ Lui Eminescu (Fragment)
N. IORGA In ce stă farmecul lui Eminescu ?
ELENA VĂCĂRESCU Intoarcere la Eminescu
ALEX. GHERGHEL La statuia lui Eminescu
Vice Amiral I. BĂLĂNESCU Un erou al gândirii
DUMITRU OLARIU Aișé
VALERIAN PETRESCU Eminescu și Marea
GR. L. TRANCU-IAȘI Actualitatea lui Eminescu
EUG. BOUREANU In împărăția apelor
IOAN MICU Muzeul Regional al Dobrogei — Sarcofagii tomitane
RADU GYR Basm
D. STOICESCU Ovidiu
Dr. POMPEI SAMARIAN Din istoria orașului Călărași (Ciuma din 1829)
† GALACTION SILISTREANU Patriarhul Ortodoxiei Române
PERICLE PAPAHAĞI Gelou, Dux Balachorum

CRONICA MĂRUNTĂ

Comemorarea lui Eminescu de Sandi Constantinescu. Mai multă cuviința față de Eminescu de G. M. V. Recenzii de Eugeniu V. Haralambie.